

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ตลอดชีวิตของสังคมผู้สูงวัยกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคเหนือตอนบน ผู้วิจัยได้ทำการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อนำไปสู่การกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย สรุปสาระสำคัญตามลำดับหัวข้อต่อไปนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ตลอดชีวิต
2. แนวคิดเกี่ยวกับผู้สูงอายุและสังคมผู้สูงวัย
3. แนวคิดเกี่ยวกับโรงเรียนผู้สูงอายุ
4. แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคเหนือตอนบน
5. แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบและการพัฒนารูปแบบ
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ตลอดชีวิต

1. ความหมายและความสำคัญของการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ได้มีนักวิชาการ นักการศึกษาตลอดจนนักวิจัยได้เสนอความหมายและความสำคัญของการเรียนรู้ตลอดชีวิต สรุปได้ดังนี้

Hargreaves (2004:1) ได้เสนอไว้ว่า การเรียนรู้ตลอดชีวิต หมายถึง การเรียนที่เริ่มต้นตั้งแต่เกิดจนถึงช่วงสุดท้ายของชีวิต (Cradle to grave) เป็นการศึกษาในโรงเรียน หรือการศึกษาตามภาคบังคับของสังคม ยังขาดเนื้อหาทักษะทางชีวิต เพราะการเรียนรู้ประสบการณ์ชีวิตทางสังคมจำเป็นต้องเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา จึงต้องมีกระบวนการเรียนรู้รวมถึงการสร้างแรงจูงใจและความสามารถในการเรียนรู้ที่จะทำให้การเรียนรู้เกิดผลสำเร็จ

Jarvis (2007:1) ให้ความหมายของการเรียนรู้ตลอดชีวิต เป็น กระบวนการผสมผสานของทุกช่วงชีวิต (ทางพันธุกรรม ทางกายภาพและทางชีวภาพ) รวมถึงจิตใจ (ความรู้ ทักษะ ทัศนคติค่านิยม อารมณ์ ความเชื่อและความรู้สึก) ประสบการณ์ทางสังคมที่ได้รับจากภาวะทางอารมณ์ ภาวะทางการรับรู้ และการปฏิบัติผ่านการบูรณาการด้วยกระบวนการต่างๆ จนถึงผลลัพธ์ที่ได้ คือ การเปลี่ยนแปลงของบุคคลจากการเรียนรู้ตลอดชีวิต

สุมาลี สังข์ศรี (2543 : 10) กล่าวถึง ความหมายของการเรียนรู้ตลอดชีวิตว่า เป็นภาพรวมของการศึกษาทุกประเภทไม่เพียงแต่การศึกษาในระบบ แต่รวมถึงศึกษานอกระบบและการศึกษา

ตามอัยยาศัย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาให้บุคคลที่เข้ารับการศึกษได้ปรับเปลี่ยนตนเองโดยอาศัยแนวทางการศึกษาที่มีความสัมพันธ์กับชีวิตตั้งแต่เกิดจนตายโดยแนวทางการศึกษานั้นผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ทุกที่ ทุกเวลาจากทุกแหล่งความรู้ในชุมชนและสังคม

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2543 :6-7) ได้ให้คำนิยามการเรียนรู้ตลอดชีวิตไว้ว่า การศึกษาตลอดชีวิตเป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อสร้างความเจริญงอกงามให้กับชีวิตของตนเอง โดยการศึกษาสามารถทำได้โดยใช้รูปแบบต่าง ๆ เช่นการฝึกอบรม การถ่ายทอดความรู้ การสืบสานทางวัฒนธรรม โดยมีปัจจัยทางสังคมในมิติต่าง ๆ เป็นตัวส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรา 4 ได้ให้ความหมายของการศึกษาตลอดชีวิตไว้ว่า เป็นการศึกษาที่เกิดขึ้นจากการผสมผสานระหว่างการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างต่อเนื่อง

นภเรณู สัจจรักษ์ ธีระฐิติ และคณะ(2560:2-5) ได้สรุปไว้ว่า การเรียนรู้ตลอดชีวิต มีจุดมุ่งหมายเพื่อที่จะปรับเปลี่ยนทักษะชีวิตทางสังคม รวมถึงการเรียนรู้เพื่อสนับสนุนการทำงานของบุคคล จากกระบวนการทางสังคมที่มีไม่ได้ถูกจำกัดอยู่ในวงแคบ ๆ ของการศึกษาในห้องเรียน แต่หมายถึงการศึกษาที่มีขอบเขตลักษณะกว้างกว่าการศึกษาภาคบังคับ ซึ่งเป็นไปตามความต้องการของผู้เรียนการเรียนรู้ตลอดชีวิตยังส่งเสริมประโยชน์ในด้านระบบการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมในอนาคตและยังเป็นแนวทางนำไปสู่การพัฒนาประเทศเข้าสู่ความสมัยใหม่ ที่ทุกช่วงชีวิตของมนุษย์สามารถเรียนรู้สิ่งใหม่และ ประสบการณ์ใหม่ได้ตลอดเวลา

สำหรับความสำคัญของการเรียนรู้ตลอดชีวิต นภเรณู สัจจรักษ์ ธีระฐิติ และคณะ(2560:2-6)ได้สรุปไว้ดังนี้

1) พื้นฐานทางประชากรของโลก (Fundamental global demographics) ในปัจจุบัน พื้นฐานของประชากรโลกมีแนวโน้มที่จะเพิ่มขึ้นและยังเป็นประชากรในวัยที่เกษียณจากการประกอบอาชีพ เพื่อเข้าสู่วัยชรา การขาดแคลนทรัพยากรและการศึกษาส่งผลทำให้การดำรงชีวิตของประชากรเหล่านี้เป็นไปอย่างลำบาก เพื่อหลีกเลี่ยงเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้น หลักการที่สำคัญคือการวางหลักการเรียนรู้ตลอดชีวิต ด้วยการนำความรู้และเทคโนโลยีใหม่ๆ เข้ามาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์

2) อิทธิพลของโทรทัศน์และสื่อในการพัฒนาความคิดและการรับรู้ของประชาชน (The pervasive influence of television and the media on the development of peoples' thoughts, ideas and perceptions) สื่อโทรทัศน์มีผลที่มีอิทธิพลต่อการนำเสนอข้อมูลข่าวสาร ซึ่งสามารถนำไปสู่การเข้าใจที่คลาดเคลื่อนและก่อให้เกิดความเกลียดชังระหว่างกันได้ จากการเรียนรู้ไม่เท่า

ทันสมัยในยุคใหม่ เครื่องมือทางการศึกษาสามารถเปลี่ยนแปลงประเทศเพื่อเข้าสู่ยุคแห่งความคิดสร้างสรรค์ ดังนั้นการเรียนรู้ตลอดชีวิตจึงต้องมีความยืดหยุ่นมากในสังคมอนาคต

3) ความจำเป็นทางด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental imperative) เป็นความจำเป็นในด้านการพัฒนาความรู้เพื่อความยั่งยืนของมนุษยชาติในการดำรงชีวิตอยู่บนโลก การเรียนรู้ตลอดชีวิตจึงเป็นทางรอดของการดำรงชีวิตในการใช้ทรัพยากรทางสิ่งแวดล้อมให้คุ้มค่ามากที่สุด

4) การพัฒนาใหม่ในสาขาทั้งหมดของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (New developments in all branches of science and technology) ในประเทศกำลังพัฒนาจะช่วยให้บรรลุการเจริญเติบโตและการพัฒนาในด้านสุขภาพ และด้านการศึกษา การเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อให้เข้าใจและใช้เทคโนโลยีอย่างชาญฉลาด

5) การกระจายตัวของข้อมูลและความรู้ผ่านการใช้อินเทอร์เน็ตและเทคโนโลยีการสื่อสาร (The explosion of information and knowledge through the use of the Internet and communications technology) ด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่ทำให้ข้อมูลข่าวสารมีการไหลผ่านกันและกันอย่างรวดเร็วและมีคุณภาพมาก กล่าวได้ว่าเทคโนโลยีที่สามารถเพิ่มขีดความสามารถหรือทำให้มนุษย์ต้องเป็นทาสทางข้อมูลข่าวสาร ดังนั้นการเรียนรู้จึงเป็นกุญแจสำคัญในการแก้ไขปัญหาทางออกของเทคโนโลยีข้อมูลข่าวสารในปัจจุบัน

6) ความต้องการของอุตสาหกรรมและประชากรที่ยังคงมีต่อนวัตกรรมใหม่ๆ เพื่อรักษาอัตราการจ้างงาน (The need for both industry and people to remain innovative and flexible in order to retain high employment) การเคลื่อนย้ายของการทำงานของคนในกลุ่มประเทศพัฒนาแล้วจำเป็นต้องนำไปสู่การพัฒนาทักษะที่สูงขึ้น และใช้เทคโนโลยีขั้นสูง จึงจะทำให้มูลค่าเพิ่มอุตสาหกรรมบริการสูงขึ้น ส่งผลให้การทำงานกึ่งฝีมือและไร้ฝีมือล่าสมัย ดังนั้นการเพิ่มความต้องการเพื่อการศึกษาตลอดชีวิตและการฝึกอบรมให้มีมาตรฐานสูงในทุกส่วนของประชากรจะสามารถส่งเสริมการพัฒนานวัตกรรมที่เกี่ยวข้องได้

2. องค์ประกอบและรูปแบบการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ได้มีนักวิชาการนำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบและรูปแบบการเรียนรู้ตลอดชีวิต อย่างหลากหลาย สรุปได้ดังนี้

UNESCO (1996:37) ได้นำเสนอบทสรุปเกี่ยวกับการเรียนรู้ตลอดชีวิตว่า มีมุมมองที่สำคัญ 4 ประการ กล่าวคือ

1) เรียนรู้เพื่อรู้ (Learning to know) เป็นการผสมผสานความรู้ทั่วไปกับการทำงานเพื่อเป็นประโยชน์หรือโอกาสในการต่อยอดการทำงาน

2) เรียนรู้เพื่อปฏิบัติ (Learning to do) เป็นการเรียนเพื่อสร้างมาตรฐานอาชีพ แต่ไม่ใช่เฉพาะการทำงานเท่านั้น แต่ยังต้องเรียนเพื่อเสริมสร้างศักยภาพในการแก้ปัญหา หรือการทำงานเป็นทีม

3) เรียนรู้เพื่ออยู่ร่วมกัน (Learning to live together) เป็นการพัฒนาความเข้าใจต่อผู้อื่น เคารพต่อความหลากหลาย (pluralism) ของผู้อื่น ด้วยความเข้าใจซึ่งกันอย่างสันติ

4) เรียนรู้เพื่อที่จะเป็น (Learning to be) เป็นการเรียนรู้เพื่อพัฒนาตัวตนที่ดีขึ้น

UNESCO (2002:23-26) ได้ระบุถึงบริบทของการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประเทศในแถบเอเชีย ด้วยหลักการที่ควรจะเป็นภายใต้สิทธิมนุษยชน และหลักการพัฒนามนุษย์ที่มีการนำเอาความรู้สมัยใหม่รวมเข้ากันเพื่อพัฒนาความรู้ให้กับมนุษย์ ซึ่งการพัฒนามนุษย์ในประเทศแถบเอเชียต้องคำนึงปัจจัยอิทธิพลที่มีผลต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต คือ

1) มุมมองสิทธิมนุษยชน (The human rights perspective)

2) การตอบสนองต่อการพัฒนามนุษย์เพื่อการศึกษา (The human development imperatives of education)

3) กระแสโลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจ (Economic globalization)

4) การพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศ (Development of information technology)

5) ความจำเป็นของการพัฒนาที่ยั่งยืน (The imperatives of sustainable development)

Hargreaves (2004:5-6) กล่าวว่า องค์ประกอบของการจัดทำหลักสูตรการเรียนรู้ตลอดชีวิต สถานศึกษาควรรับฟังการวิพากษ์แลกเปลี่ยนแนวคิดระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน โดยพิจารณาถึงความต้องการของผู้เรียน และเป็นประโยชน์ โดยมีการตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับรูปร่าง ลักษณะของการจัดทำวิธีการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตหรือการเรียนรู้เพื่อเปลี่ยนแปลงบริบทของสังคม โดยหลักสูตรต้องมีความชัดเจน

สถาบันเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตยูเนสโก (2014:13) ได้ระบุว่าองค์ประกอบของการเรียนรู้ตลอดชีวิต มีแนวคิดที่เกี่ยวกับการสร้างเมืองแห่งการเรียนรู้ (Learning Cities) ที่จะเป็นกุญแจสำคัญในการเรียนรู้ วัฒนธรรมของตน (own cultural) เศรษฐกิจ (economic) สังคมประวัติศาสตร์ (social history) และระเบียบประเพณี (traditions) การศึกษาในอนาคตที่มนุษย์ทุกคนควรได้รับการเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งจะเป็นเป้าหมายหลักของสังคมเมืองในแต่ละภูมิภาคประเทศ และประชาคมระหว่างประเทศ การจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตในอนาคต ควรเป็นกิจกรรมที่ต้องทำงานร่วมกันระหว่างประเทศเพื่อพัฒนาส่งเสริมสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนตามกรอบแนวคิดของเมืองแห่งการเรียนรู้(The Framework of the Key Features of Learning Cities)

3. ทิศทางการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุของไทย

การศึกษาทิศทางการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุของไทย สามารถนำเสนอข้อมูล ที่ปรากฏในกฎหมายต่างๆที่บัญญัติไว้ดังนี้

3.1 พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ.2546 (2546 : 7) เป็นการกำหนดนโยบาย

แผนพัฒนาตามแนวทางการส่งเสริม การเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ โดยกล่าวถึง ภาพรวมถึงสิทธิที่ผู้สูงอายุได้รับความคุ้มครองตามมาตรา 11 ข้อ 2 และข้อ 4 ที่ระบุไว้ว่า (ก) ผู้สูงอายุ มีสิทธิได้รับความคุ้มครอง การส่งเสริม สนับสนุน ในด้านการศึกษา การศาสนา และข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต และ (ข) การพัฒนาตนเองและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม การรวมกลุ่มในลักษณะเครือข่ายชุมชน

3.2 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2546 ได้กำหนดจุดมุ่งหมายและ หลักการสำคัญในการจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อการพัฒนาคนไทย ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้ง ร่างกาย จิตใจสติปัญญา ความรู้และคุณธรรม โดยในมาตรา 8 ได้กล่าวถึงการจัดการศึกษาตลอดชีวิต สำหรับประชาชนว่า เป็นสิ่งสำคัญที่รัฐบาลและกระทรวงศึกษาธิการต้องส่งเสริมให้เกิดขึ้นกับผู้ ที่เข้ามาเรียนรู้ สำหรับในการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ ตามพระราชบัญญัติ การศึกษา ได้กล่าวถึงอย่างกว้างๆ ในรูปแบบการศึกษาตามอัธยาศัยที่เปิดโอกาสให้ผู้มีความรู้และ ประสบการณ์สามารถเทียบโอนเข้าสู่ระบบการศึกษาปกติได้ นอกจากนี้สำหรับผู้สูงอายุที่มีความ ต้องการเรียนรู้สามารถศึกษาหาความรู้ด้วยตนเองได้จากห้องสมุดสาธารณะและการทำกิจกรรมที่ภาค ส่วนต่างๆทางสังคมได้จัดขึ้นเพื่อสนับสนุนแนวทางการจัดการศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

3.3 แผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ.2545-2564) ฉบับปรับปรุง ครั้งที่ 1 พ.ศ. 2552 ได้กำหนดวิสัยทัศน์ไว้ว่า ผู้สูงวัยเป็นหลักชัยของสังคม ซึ่งในยุทธศาสตร์ที่ 1 ด้านการเตรียม ความพร้อมของประชาชนเพื่อวัยสูงอายุที่มีคุณภาพ มีมาตรการเกี่ยวกับการให้การศึกษาและเรียนรู้ ตลอดชีวิต

3.4 นโยบายและมติคณะรัฐมนตรีซึ่งได้แถลงต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติเมื่อวันที่ 12 กันยายน พ.ศ. 2557 ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคนตลอดชีวิต ซึ่งมีการขับเคลื่อนการบูรณาการความ ร่วมมือ 4 กระทรวงหลักเพื่อพัฒนาคนตลอดช่วงชีวิตในช่วงวัยสูงอายุตามเป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์ 3S ประกอบด้วย S1 (Strong) การส่งเสริมสุขภาพให้แข็งแรง S2 (Security) การส่งเสริมความมั่นคง ปลอดภัย และS3 (Social Participation) การส่งเสริมการมีส่วนร่วมในสังคม

3.5 ยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี พ.ศ.2560-2579 ได้ระบุไว้ในยุทธศาสตร์ที่ 3 ว่าด้วย การพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ ประเด็นการพัฒนาศักยภาพคนตลอดช่วงชีวิต มุ่งเน้นการพัฒนาคนเชิงคุณภาพในทุกช่วงวัย ตั้งแต่ช่วงการตั้งครรภ์ วัยเรียน วัยรุ่น/นักศึกษา วัย แรงงาน และวัยผู้สูงอายุ เพื่อสร้างทรัพยากรมนุษย์ที่มีศักยภาพ มีทักษะความรู้ และความสามารถใน

การดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่า โดยเฉพาะในช่วงวัยผู้สูงอายุจะต้องส่งเสริมให้ผู้สูงอายุเป็นพลังในการขับเคลื่อนประเทศ ผ่านการเสริมทักษะการดำรงชีวิต ทักษะอาชีพ ในการหารายได้ มีงานทำที่เหมาะสมกับศักยภาพ มีการสร้างเสริมสุขภาพ พื้นฟูสุขภาพ การป้องกันโรคให้แก่ผู้สูงอายุพร้อมกับจัดสภาพแวดล้อมให้เป็นมิตรกับผู้สูงอายุและหลักประกันทางสังคมที่สอดคล้องกับความจำเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต

3.6 แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2560-2579 ได้ระบุไว้ในยุทธศาสตร์ที่3 ว่าด้วยการพัฒนาศักยภาพคนทุกช่วงวัยและการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ เพื่อให้คนทุกช่วงวัย มีทักษะความรู้ความสามารถและสมรรถนะตามมาตรฐานการศึกษาและมาตรฐานวิชาชีพ และพัฒนาคุณภาพชีวิตได้ตามศักยภาพ ซึ่งมีตัวชี้วัดเกี่ยวกับผู้สูงวัยว่าต้องได้รับบริการการศึกษา เพื่อให้พัฒนาทักษะอาชีพและทักษะชีวิตเพิ่มขึ้นและมีสาขาและวิชาชีพที่เปิดโอกาสให้ผู้สูงวัย ได้รับการส่งเสริมให้ทำงานและถ่ายทอดความรู้ประสบการณ์เพิ่มขึ้น และได้กำหนดวิสัยทัศน์ไว้ว่า คนไทยทุกคนได้รับการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ ดำรงชีวิตอย่างเป็นสุข สอดคล้องกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และการเปลี่ยนแปลงของโลกศตวรรษที่21

3.7 แนวคิด Active Ageing ขององค์การอนามัยโลก ซึ่งได้อธิบายถึงองค์ประกอบสำคัญของการเป็นผู้สูงอายุที่มีพลัมพลัง (Active Ageing) ประกอบด้วย 3 ประการ ได้แก่ 1) มีสุขภาพดี (Healthy) 2)มีความมั่นคง ทางรายได้และการอยู่อาศัย (Security) และ3) มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม (Participation)

3.8 มาตรการขับเคลื่อนระเบียบวาระแห่งชาติ เรื่อง สังคมสูงอายุ ตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2561 ประกอบด้วย 6 Sustainable และ 4 Change ได้แก่ S1: การสร้างระบบคุ้มครองและสวัสดิการผู้สูงอายุ S2: ส่งเสริมการมีงานทำและมีรายได้ของผู้สูงอายุ S3: ระบบสุขภาพเพื่อรองรับสังคมสูงอายุ S4: ปรับสภาพแวดล้อมชุมชนและบ้านให้ปลอดภัยกับผู้สูงอายุ S5 : ธนาคารเวลา สำหรับการดูแลผู้สูงอายุของประเทศไทย และS6: การสร้างความรอบรู้ให้คนรุ่นใหม่เตรียมความพร้อมในทุกมิติ สำหรับ4 Change ได้แก่ C1: ยกกระดับความร่วมมือ เสริมสร้างพลังสังคมสูงอายุ C2: การปรับเปลี่ยนกฎหมาย ระเบียบปฏิบัติ ข้อบังคับ ให้เอื้อต่อการทำงานด้านผู้สูงอายุ C3: ปฏิรูประบบข้อมูลเพื่อขับเคลื่อนงานด้านผู้สูงอายุอย่างมีประสิทธิภาพ และC4: พลิกโฉมนวัตกรรมเพื่อลดความเหลื่อมล้ำในสังคมสูงอายุ

แนวคิดเกี่ยวกับผู้สูงอายุ และสังคมผู้สูงวัย

ได้มีนักการศึกษา นักจิตวิทยา แพทย์ และนักวิชาการด้านผู้สูงอายุให้ความหมายของคำว่า “ผู้สูงอายุ” ไว้อย่างหลากหลาย สรุปได้ดังนี้

ราชบัณฑิตยสถาน (2539 : 256) ได้นิยามคำว่า “ชรา” ว่าหมายถึงแก่ด้วยอายุ ชำรุดทรุดโทรม

สุมาลี สังข์ศรี (2540 : 5) ได้สรุปความหมายของผู้สูงอายุว่าผู้สูงอายุคือบุคคลที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป เป็นผู้ที่มีสรีรร่างกาย สภาพจิตใจ สติปัญญาเปลี่ยนไปในทางที่ลดประสิทธิภาพลง เช่น ผิวหนังเหี่ยว ตาฝ้าฟาง หูไม่ได้ยิน กล้ามเนื้อไม่แข็งแรง การเคลื่อนไหวช้าลง ผมหงอก ฟันหัก ความจำเสื่อม การเรียนรู้เสื่อมถอย รวมทั้งภาระหน้าที่ บทบาทต่างๆทั้งในครอบครัวและการทำงานลดลงตามไปด้วย

สุรกุล เจนอบรม (2541 : 6) ได้กล่าวถึงผู้สูงอายุว่า หมายถึงบุคคลในวัยสุดท้ายของวงจรชีวิตในสังคมดั้งเดิมกำหนดบทบาทของผู้สูงอายุโดยใช้สังคมเป็นเกณฑ์ที่แสดงถึงความเป็นผู้นำ มีความรับผิดชอบสูงในสังคม แต่ในปัจจุบันใช้อายุเป็นเกณฑ์ซึ่งแตกต่างกันไปในสังคมของแต่ละประเทศ

อุบลรัตน์ เฟื่องสถิต (2546 : 7) ได้กล่าวว่าผู้สูงอายุจะมีลักษณะและปัจจัยที่ทำให้เกิดความชรา รวมทั้งการใช้ชีวิตอยู่ในสังคมที่แตกต่างกันขึ้นอยู่กับลักษณะปัญหาส่วนตัวทางด้านร่างกาย ความสามารถในการปรับตัวของแต่ละบุคคลที่ไม่เหมือนกันตลอดจนบทบาทและลักษณะนิสัยทางสังคมของผู้สูงอายุในสังคมที่อาศัยอยู่

พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ.2546 กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (2553 : 1) ได้กำหนดนิยามของคำว่า “ผู้สูงอายุ” ไว้ในมาตรา 3 หมายความว่า บุคคลซึ่งมีอายุเกินหกสิบปีบริบูรณ์ขึ้นไปและสัญชาติไทย

พัชรา สังข์ศรี (2555 : 6) ได้สรุปความหมายของผู้สูงอายุไว้ว่าผู้สูงอายุคือผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไปเป็นวัยสุดท้ายของการพัฒนาชีวิตเกิดการเปลี่ยนแปลงทาง ร่างกาย อารมณ์ และสังคม ความเปลี่ยนแปลงทางร่างกายเช่น ผิวหนังเหี่ยวลง ผมหงอกและขนจะเปลี่ยนเป็นสีขาว กล้ามเนื้อ กระดูกไม่แข็งแรง การทำงานของอวัยวะต่างๆในร่างกายลดลง สมองสั่งการช้าลง จำเรื่องใหม่ได้น้อยลง คิดช้าลง และต่อมผลิตฮอร์โมนต่างๆเสื่อมลง ฯลฯ ด้านสังคม เช่น บทบาททางสังคมถูกจำกัดให้ลดลงเนื่องจากถูกมองว่าสุขภาพไม่แข็งแรงและการติดต่อสื่อสารถึงคนทั่วไปได้ลำบาก เป็นต้น

สถาบันพัฒนาการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยภาคใต้ (2560 : 5) ได้นิยามคำว่า “ผู้สูงอายุ” (Elderly) ว่าหมายถึงผู้ที่มีอายุ 60 ปีบริบูรณ์ขึ้นไปซึ่งเป็นผู้ที่มีวุฒิภาวะทางอารมณ์ สังคมและสติปัญญาและนิยามคำว่า “สังคมสูงวัย” (Aging Society) ว่าหมายถึงสังคมที่มีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปที่อยู่จริงในพื้นที่ต่อประชากรทุกช่วงอายุในพื้นที่เดียวกันในอัตราเท่ากับหรือมากกว่าร้อยละ 10 ปีขึ้นไปหรือมีประชากรอายุ 65 ปีขึ้นไปที่อยู่จริงในพื้นที่ต่อประชากรทุกช่วงอายุในพื้นที่เดียวกันในอัตราเท่ากับหรือมากกว่าร้อยละ 7 ขึ้นไป

มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย (2562 : 10-11) ได้รายงานสถานการณ์ผู้สูงอายุไทยพ.ศ. 2560 และพ.ศ. 2561 ของคำว่า “ผู้สูงอายุ” ว่าหมายถึงผู้ที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปและคำว่า “ประชากรสูงวัย” หมายถึงประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป นอกจากนี้ยังได้เสนอไว้ว่าปัจจุบัน

สหประชาชาติ (United Nations) ยังไม่มีนิยามที่แน่นอนว่าอายุเท่าไรถึงจะเรียกว่าเป็นผู้สูงอายุ (Older/Elderly person) แต่สหประชาชาติใช้อายุ 60 ปีขึ้นไปในการนำเสนอสถิติข้อมูลและตัวชี้วัดที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ สำหรับประเทศที่พัฒนาแล้วส่วนใหญ่ใช้อายุ 65 ปีขึ้นไปเป็นเกณฑ์ในการเรียก “ผู้สูงอายุ”

สำหรับคำว่า “สังคมสูงอายุ” และ “สังคมสูงวัย” มีความหมายเหมือนกันใช้แทนกันได้ซึ่งในรายงานสถานการณ์ผู้สูงอายุไทยพ.ศ. 2561 ได้เสนอให้ใช้คำว่า “สังคมสูงอายุ” (Aging Society) หมายความว่า สังคมที่ประชากรกำลังมีอายุสูงขึ้นสังเกตได้จากอัตราส่วนร้อยละของประชากรสูงอายุที่เพิ่มขึ้นและมีความหมายอีกอย่างหนึ่งว่าเป็นสังคมที่สูงอายุแล้ว (Aged Society) โดยเป็นสังคมที่มีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปมากกว่าร้อยละ 10 ของประชากรทั้งหมดหรือประชากรอายุ 65 ปีขึ้นไปมากกว่าร้อยละ 7

นอกจากนี้ กรมกิจการผู้สูงอายุ (2562 : 10) ได้ให้นิยามของคำว่า “สังคมสูงอายุ” (Aged Society) ไว้ในมาตรการขับเคลื่อนระเบียบวาระแห่งชาติเรื่อง สังคมสูงอายุ (ฉบับปรับปรุง) ว่าหมายถึงสังคมที่มีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปมากกว่าร้อยละ 10 ของประชากรทั้งหมดหรือประชากรอายุ 65 ปีขึ้นไปมากกว่าร้อยละ 7 ซึ่งเป็นความหมายเดียวกันกับที่กล่าวมาข้างต้น

กล่าวโดยสรุป ในงานวิจัยนี้ได้ให้นิยามคำว่า “สังคมผู้สูงวัย” ว่าเป็นสังคมที่ประชากรกลุ่มชาติพันธุ์จำนวน 5 ชนเผ่า ที่อายุ 60 ปีขึ้นไปซึ่งมีถิ่นพำนักอาศัยอยู่ในภาคเหนือตอนบน ประกอบด้วย 1) “กะเหรี่ยง” บ้านพระบาทห้วยต้ม ตำบลนาทราย อำเภอเถลี จังหวัดลำพูน 2) “ม้ง” บ้านแม่สาบน้อย ตำบลโป่งแยง อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ 3) “ลาหู่” บ้านห้วยจะคำน ตำบลปิงโค้ง อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ 4) “ลีซอ” บ้านใหม่ลีซอ ตำบลปิงโค้ง อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ และ 5) “ลัวะ” บ้านละอูป ตำบลห้วยหอม อำเภอแม่ลาน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

แนวคิดเกี่ยวกับโรงเรียนผู้สูงอายุ

กรมกิจการผู้สูงอายุ (2560 : 3-21) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับโรงเรียนผู้สูงอายุไว้ในคู่มือโรงเรียนผู้สูงอายุสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

1. ความหมายและความสำคัญของโรงเรียนผู้สูงอายุ

โรงเรียนผู้สูงอายุ เป็นรูปแบบหนึ่งในการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต การจัดการศึกษา การพัฒนาทักษะเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ และกิจกรรมของโรงเรียนผู้สูงอายุเป็นเรื่องที่ผู้สูงอายุสนใจและมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตช่วยเพิ่มพูนความรู้ทักษะชีวิตที่จำเป็น โดยวิทยากรจิตอาสาหรือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและเป็นพื้นที่ที่ผู้สูงอายุจะได้แสดงศักยภาพโดยการถ่ายทอดภูมิความรู้ประสบการณ์ ที่สั่งสมให้แก่บุคคลอื่นเพื่อศึกษาภูมิปัญญาให้คงคุณค่าคู่กับชุมชน

2. กรอบแนวคิดการดำเนินงานของโรงเรียนผู้สูงอายุ

โรงเรียนผู้สูงอายุ ดำเนินการภายใต้แนวคิดการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ เพื่อให้ผู้สูงอายุได้เรียนรู้ พัฒนาทักษะในการดูแลตนเอง ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ โดยอยู่บนพื้นฐานแนวคิดที่ว่า “ผู้สูงอายุมีคุณค่าและมีศักยภาพ ควรได้รับการส่งเสริม สนับสนุนให้มีส่วนร่วมทำประโยชน์ให้สังคม และส่งเสริมการเรียนรู้ให้ผู้สูงอายุ โดยเชื่อมโยงกับประสบการณ์ของผู้สูงอายุ สารการเรียนรู้จะต้องทำให้ผู้สูงอายุสามารถนำไปใช้ได้จริงในชีวิตปัจจุบัน เพิ่มโอกาสในการรวมกลุ่มในลักษณะเครือข่ายหรือชุมชน” ดังนั้นในการดำเนินงานโรงเรียนผู้สูงอายุจึงมีลักษณะเป็นแบบมีส่วนร่วม โดยทุกภาคส่วน “ร่วมคิด ร่วมทำร่วมสร้าง” และมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน การจัดการเรียนรู้ให้ผู้สูงอายุเพื่อให้ผู้สูงอายุมีความสุข เกิดทักษะในการดูแลตนเอง มีคุณภาพชีวิตที่ดี

3. การจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุมีวัตถุประสงค์ 6 ประการ กล่าวคือ

- 1) เพื่อส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตในการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ
- 2) เพื่อส่งเสริมการพัฒนาตนเอง การดูแล คุ้มครอง และพิทักษ์สิทธิผู้สูงอายุ
- 3) เพื่อเสริมสร้างสุขภาพที่ดีของผู้สูงอายุทั้งด้านร่างกายและจิตใจ สามารถปรับตัวและดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสมในสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป
- 4) เพื่อส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีการรวมกลุ่มพัฒนาทักษะด้านอาชีพ รายได้
- 5) เพื่อส่งเสริมให้มีสถานที่ในการทำกิจกรรม และสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมปลอดภัยสำหรับผู้สูงอายุ
- 6) เพื่อส่งเสริมให้ผู้สูงอายุสร้างสรรค์ประโยชน์แก่ชุมชนและสังคมเสริมสร้างคุณค่าภูมิปัญญาผู้สูงอายุให้เป็นที่ประจักษ์และยอมรับ

4. โครงสร้างโรงเรียนผู้สูงอายุการขับเคลื่อนการดำเนินงานโรงเรียนผู้สูงอายุให้มีประสิทธิภาพควรมีองค์ประกอบดังนี้

- 4.1 ที่ปรึกษาโรงเรียนผู้สูงอายุ
- 4.2 ครูใหญ่ หรือประธาน หรือผู้อำนวยการโรงเรียนผู้สูงอายุ
- 4.3 คณะกรรมการและแกนนำร่วมขับเคลื่อน
- 4.4 ทีมวิทยากรจิตอาสา

5. การบริหารจัดการโรงเรียนผู้สูงอายุด้วยหลัก 5 ก ประกอบด้วย

- 5.1 กลุ่ม
- 5.2 กรรมการ
- 5.3 กติกาหรือข้อตกลงร่วมกัน
- 5.4 กิจกรรม

5.5 กองทุน

6. ปัจจัยแห่งความสำเร็จของโรงเรียนผู้สูงอายุ

ปัจจัยความสำเร็จ หมายถึง ปัจจัยสำคัญที่ทำให้มีหรือให้เกิดขึ้นเพื่อให้การดำเนินงานโรงเรียนผู้สูงอายุบรรลุความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ พบว่าปัจจัยความสำเร็จของการดำเนินงานโรงเรียนผู้สูงอายุ ประกอบด้วย

- 6.1 มีผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่ทุ่มเท
- 6.2 มีเป้าหมายชัดเจนและมีการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง
- 6.3 มีส่วนร่วม
- 6.4 มีเครือข่ายทางสังคมที่เข้มแข็ง
- 6.5 มีการเดินดูและพัฒนาการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง
- 6.6 มีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหนุนเสริม

7. กรอบหลักสูตรการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ของโรงเรียนผู้สูงอายุ

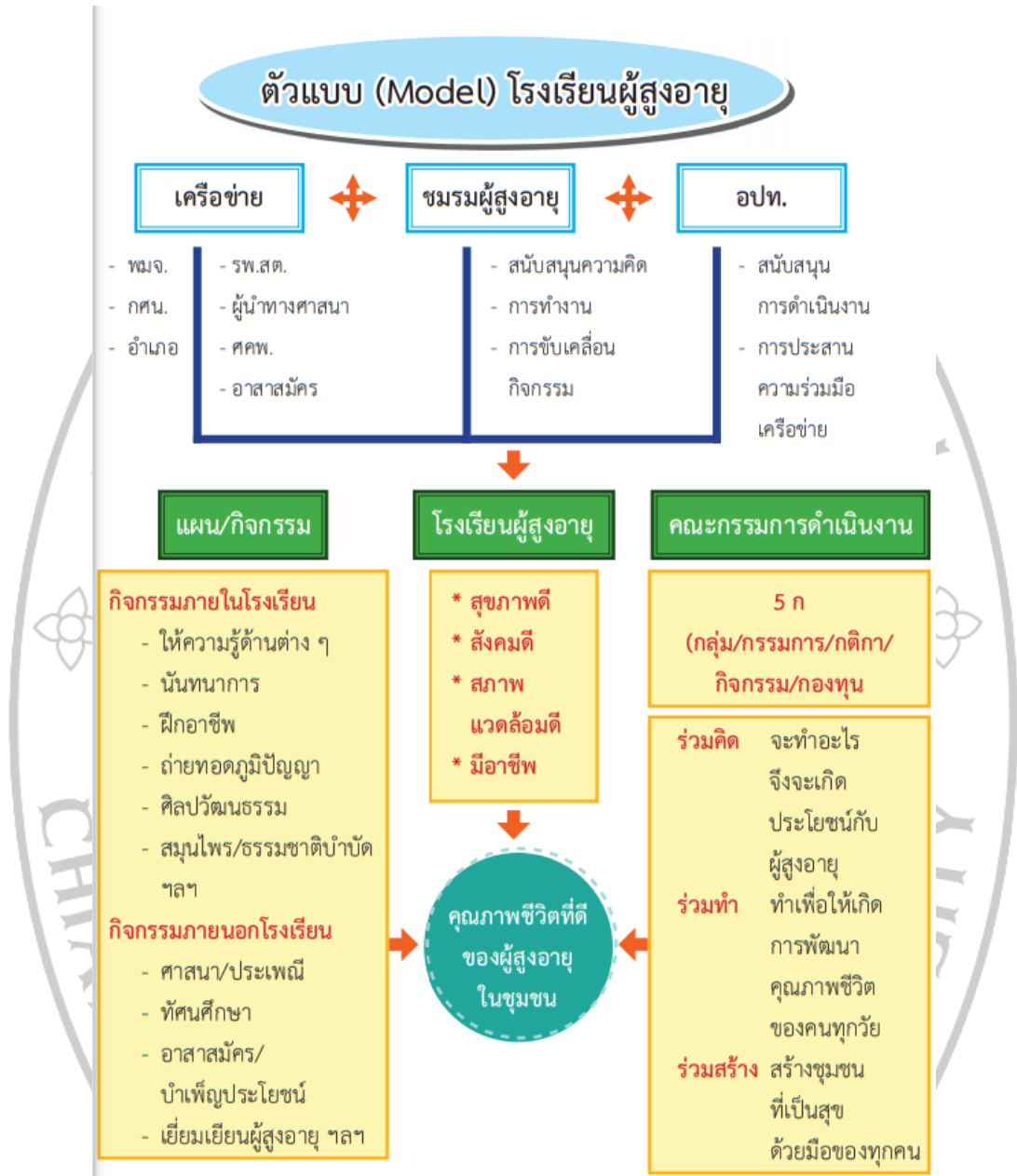
ประกอบด้วย 4 กลุ่มวิชา คือ 1) ด้านสุขภาพ 2) ด้านสังคม 3) ด้านเศรษฐกิจ และ 4) ด้านสภาพแวดล้อม โดยอาจจัดจำนวนชั่วโมงที่เรียนตลอดหลักสูตร ควรเสนอไว้ดังนี้ 1) ระยะเวลาเรียน 3 เดือน เรียน 3 สัปดาห์ละ 1 วันๆ ละ 4 ชั่วโมง 2) เรียนไม่น้อยกว่า 48 ชั่วโมง แบ่งเป็นภาคทฤษฎี และภาคปฏิบัติ และ 3) ผู้เรียนไม่ควรเกินห้องละ 25 คน สำหรับการประเมินผล ใช้แบบทดสอบ ดูผลงาน วัดความพึงพอใจของผู้เรียน และไม่น้อยกว่าร้อยละ 50 โดยมีผลที่คาดหวัง คือ ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดีอยู่อย่างมีศักดิ์ศรี มีศักยภาพ พึ่งตนเองได้ สรุปลงแผนภาพที่

ภาพที่ 2.1 โครงสร้างโรงเรียนผู้สูงอายุ

ที่มา : กรมกิจการผู้สูงอายุ (2560 : 21)

8. สำหรับตัวแบบ (Model) โรงเรียนผู้สูงอายุของกรมกิจการผู้สูงอายุ(2560 : 3-21) ดังแสดงในภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 2.2 ตัวแบบ(Model) โรงเรียนผู้สูงอายุ
ที่มา : กรมกิจการผู้สูงอายุ (2560 : 5)

แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคเหนือตอนบน

การวิจัยเรื่องนี้ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มเป้าหมายในการศึกษาที่เป็นสังคมผู้สูงวัยกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคเหนือตอนบนจำนวน 5 ชนเผ่า ประกอบด้วย 1) กะเหรี่ยง 2) ม้ง 3) ลาหู่ 4) ลีซอ และ 5) ลัวะ ในการนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ของแต่ละชนเผ่าเพื่อนำมาใช้ประกอบการศึกษาวิจัยครั้งนี้ จำแนกเป็น 2 ประเด็น ได้แก่ 1) ประวัติความเป็นมา และ 2) วิถีชีวิตขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรม นำเสนอตามลำดับดังนี้

1. กลุ่มชาติพันธุ์ “กะเหรี่ยง”

1.1 ประวัติความเป็นมา กะเหรี่ยงเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย รวมตัวกันอยู่หนาแน่น ในพื้นที่ป่าเขาทางทิศตะวันตกของประเทศไทย ตามบริเวณชายแดนไทย-พม่า ชาวกะเหรี่ยงได้เคลื่อนย้ายเลื่อนมาทางทิศตะวันออกอย่างช้า ๆ ระยะเวลาแรกประมาณ 200 ปีที่ผ่านมา ชาวกะเหรี่ยงในประเทศไทย แบ่งออกเป็นกลุ่มใหญ่ ๆ คือ สะกอ และโปว์ ชาวกะเหรี่ยงจัดอยู่ในกลุ่มภาษาพม่า-ทิเบต ในทางภาคเหนือ “คนเมือง” เรียกกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงว่า “ยาง” ซึ่งแบ่งได้เป็น “ยางกะเลอ” “ยางแดง” “ยางเปียง” ฯลฯ ซึ่งมีนัยทางลบ และเป็นคำที่ผู้อื่นใช้เรียก ไม่ได้เป็นคำที่เจ้าของชื่อใช้เรียกตัวเอง ภาพในอดีตของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงถูกมองว่า “ชาวเขา” กลุ่มหนึ่งเป็นปัญหาของการทำลายป่า การทำไร่เลื่อนลอย การปลูก และค้าฝิ่น การไม่ใช้คนไทยที่อาจไม่จงรักภักดีต่อประเทศ เพราะไม่ได้รับเอาอุดมการณ์ชาติไทยที่แสดงออกโดยการนับถือศาสนาพุทธ ความรักชาติ และพระมหากษัตริย์ ซึ่งอาจถูกชักจูงไปเข้าร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย (พคท.) ที่ดำเนินการบนพื้นที่สูงก่อนที่จะสลายไปเมื่อปี พ.ศ. 2525 วาทกรรมชาวเขาถูกเน้นย้ำมากในสื่อต่างๆ ของรัฐ ในรูปแบบของหลักสูตรการเรียนการสอน และสื่อมวลชนในรูปแบบต่าง ๆ อันเป็นผลจากการที่รัฐเน้นการดำเนินงานวิจัยและพัฒนามาบนพื้นที่สูงมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2505 ที่มีการตั้งศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาจังหวัด มีการตั้งศูนย์ชาวเขา และเริ่มมีการเผยแพร่ศาสนาพุทธในหมู่ชาวเขาโดยโครงการพระธรรมจาริก ปี พ.ศ. 2508 การตั้งโครงการหลวงเพื่อทำงานวิจัยและเผยแพร่การเกษตรบนพื้นที่สูง ในปี พ.ศ. 2512 และการดำเนินงานของโครงการพัฒนาพื้นที่สูงที่เป็นโครงการร่วมกันระหว่างรัฐบาลไทยกับรัฐบาลต่างประเทศ เพื่อลดพื้นที่ปลูกฝิ่นและปลูกพืชทดแทน รวมทั้งการพัฒนาพื้นที่สูงในด้านการศึกษา สาธารณสุข โครงสร้างพื้นฐาน ฯลฯ ที่ทำอยู่หลายโครงการในช่วงปี 2520-2540

1.2 วิถีชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรม กลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง มีการสื่อสารโดยใช้ภาษาพูดและภาษาเขียนที่เป็นภาษาในกลุ่มตระกูลจีน-ทิเบต สาขาทิเบตพม่า โดยภาษาเขียนที่ชาวกะเหรี่ยงในประเทศไทยนำมาใช้นั้นมาจากกลุ่มมิชชันนารี ชาวฝรั่งเศสซึ่งได้พัฒนารูปแบบภาษาเขียนจากอักษรโรมัน สำหรับลักษณะบ้านเรือนของกลุ่มชาติพันธุ์นี้นิยมสร้างเป็นบ้านยกพื้นที่สูง ส่วน

ใหญ่จะตั้งถิ่นฐานเป็นหลักแหล่งถาวร ส่วนในด้านศาสนาและความเชื่อของชาวกะเหรี่ยงดั้งเดิมมีการนับถือผี เชื่อเรื่องต้นไม้ป่าใหญ่ รวมทั้งนับถือศาสนาคริสต์ และศาสนาพุทธที่ยังคงเกี่ยวข้องกัขนบธรรมเนียมประเพณีตามความเชื่อที่เกี่ยวกับการทำพิธีกรรมเลี้ยงผี บวงสรวงดวงวิญญาณด้วยการต้มเหล้า ฆ่าไก่ แล้วนำมาทำเป็นอาหารประเภทแกง รวมทั้งมีการมัดมือผู้ร่วมพิธีด้วยฝ้ายดิบเป็นต้น ปัจจุบันกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงมีภูมิปัญญาที่โดดเด่นทางด้านทรัพยากรดินและน้ำด้วยการร่วมมือกันดูแลรักษาป่าที่เป็นทรัพยากร อาทิ ภูมิปัญญาไร่หมุนเวียน นอกจากนี้ยังมีความเชี่ยวชาญด้านศิลปะหัตถกรรมในชีวิตประจำวันด้านการทอผ้าและทำเครื่องจักสาน

2. กลุ่มชาติพันธุ์ “ม้ง”

2.1 ประวัติความเป็นมา ชนเผ่าม้งเป็นกลุ่มชนพื้นเมืองที่อาศัยอยู่ในประเทศจีน บริเวณพื้นที่ชายฝั่งแม่น้ำฮวงโหและแยงซีเกียงในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ภายหลังจากอพยพมาอยู่ทางภาคเหนือของประเทศเวียดนาม ลาว พม่า และไทย ชาวม้งแต่เดิมถูกเรียกว่า “เหมียว” (Miao) หมายถึง ดันอ่อน หน่อวัชพืช และนา ซึ่งหมายถึงคนที่เป็นลูกของแผ่นดินและชนพื้นเมืองที่ทำนาเป็นหลัก คำว่า “ม้ง” มีความหมายตามแนวคิดของชาวอเมริกันว่าหมายถึง “อิสระ” หรือ “อิสระชน” ด้วยเหตุนี้คนพื้นราบในประเทศไทยจึงนิยามคำว่า “ม้ง” ว่าเป็น “อิสระชนแห่งขุนเขา” และเป็นคำที่ถูกเรียกใช้ในชีวิตประจำวันของกลุ่มชนเผ่ามาจนถึงปัจจุบัน จากการศึกษาผลงานวิจัยของ สิทธิเดช วงศ์ปรัชญา (2550 : 63,71 และ87) พบว่าชาวเขาเผ่า “ม้ง” ไม่ต้องการให้เรียกว่า “แม้ว” เพราะถือว่าการดูถูกเหยียดหยามทางชาติพันธุ์ เนื่องจากมีความเชื่อว่า “แม้ว” เป็นคำแผลงมาจากคำว่า “แหมวซือ” ซึ่งแปลว่าพวกหมดหนทางหรือพวกเขลย สำหรับที่อยู่อาศัยของชาวม้งส่วนใหญ่อยู่นั้นอาศัยอยู่บนพื้นที่สูง ที่เป็นป่าเขาทางภาคเหนือของไทย 13 จังหวัด และภาคอีสาน 1 จังหวัด คือจังหวัดเลย การตั้งถิ่นฐานของม้งในแต่ละพื้นที่มีความแตกต่างกัน กล่าวคือ ม้งในจังหวัดเชียงใหม่ อาศัยในพื้นที่ที่มีอย่างจำกัดส่วนใหญ่อาศัยอยู่บนพื้นที่ที่เป็นภูเขาและพื้นที่ลาดชันไม่มีเอกสารสิทธิ์และเป็นพื้นที่ทับซ้อนกับพื้นที่ราชการโดยเฉพาะในเขตอุทยานแห่งชาติ พื้นที่ป่าไม้และพื้นที่พัสดุ

2.2 วิถีชีวิต ขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรม ชนเผ่าม้งนิยมใช้ภาษาพูด ไม่มีภาษาเขียน แต่ปัจจุบันใช้ตัวอักษรภาษาอังกฤษมาเป็นภาษาเขียนซึ่งคิดค้นโดยมิชชันนารี การสื่อสารระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง ทั้งม้งจีน, ม้งไทย, ม้งลาว, ม้งพม่าและม้งเวียดนาม มีสำเนียงการพูดแตกต่างกันออกไป ชนเผ่าม้งที่อยู่ในไทยนิยมใช้ภาษาของตนเองเป็นหลัก สำหรับด้านความเป็นอยู่ในสังคมของชนเผ่าที่เข้ามาอยู่ในไทยรุ่นแรกใช้ชีวิตเพื่อการอยู่อาศัยทำกินไม่เป็นหลักแหล่ง นิยมโยกย้ายที่พักอาศัยไปตามพื้นที่เพาะปลูกที่มีความอุดมสมบูรณ์ ส่วนชาวม้งรุ่นที่ 2 ที่มีอายุตั้งแต่ 35-60ปี มีแนวคิดที่เชื่อว่าแผ่นดินไทยเป็นของม้ง เพราะได้สัญชาติไทยแล้วจึงต้องอยู่และดูแลพื้นที่แผ่นดินไทย สำหรับม้งรุ่นที่ 3 ช่วงอายุต่ำกว่า 35 ปี มีแนวคิดที่ว่าถ้าอยู่ที่ชุมชนใด ต้องช่วยกันดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมในชุมชนนั้น โดยไม่มีการโยกย้ายถิ่น และมีวิถีชีวิตตามกระแสนิยมสมัยใหม่ที่มีอิทธิพล

โดยได้รับการศึกษาในระดับต่างๆจึงไม่นิยมพูดภาษาม้ง รวมทั้งการแต่งกายของชนเผ่าตนเอง การอยู่ร่วมกันของชนเผ่าม้งส่วนใหญ่มีความรักใคร่และผูกพันกันแบบเครือญาติ ทำให้สำนึกรักและภาคภูมิใจในความเป็นชาติพันธุ์ของตนเอง โดยมีการยอมรับนับถือตระกูล “แซ่” ที่มีจำนวนมาก อาทิ แซ่ลี, แซ่เฮ้อ, แซ่ว่าง, แซ่หลอ, แซ่สง (ซ่ง), แซ่เถา (ท้าว), แซ่ท่า (ท่าน), แซ่ม้า, แซ่ม้ง, แซ่วือ (วือ), แซ่ท้อ เป็นต้น ชนเผ่าม้งที่เป็นผู้นำชาตินิยมมีภรรยาหลายคน โดยจะนำมาอยู่รวมกัน ซึ่งภรรยาส่วนใหญ่ไม่มีบทบาททางสังคม โดยต้องเชื่อฟังและกระทำตามสามีจึงส่งผลให้มีค่านิยมชื่นชอบผู้ชายที่มีฐานะดี และมีความเป็นผู้นำ นอกจากนี้ผู้ชายนิยมแต่งงานกับผู้หญิงเผ่าเย้า เนื่องจากเป็นคนฉลาด ทำงานเก่ง และเชื่อฟังสามี การพบปะกันระหว่างหนุ่ม-สาวในอดีตได้รับอิสระโดยฝ่ายชายจะไปเคาะบ้านของฝ่ายหญิงที่ตนเองชื่นชอบ พ่อ-แม่ ไม่กีดกันหรือห้ามปรามแต่มีข้อตกลงว่าต้องกลับก่อนท้องฟ้ามืด สำหรับความเชื่อด้านศาสนานั้นจากผลการศึกษาในรายงานการวิจัยเรื่องภูมิปัญญาเชิงอัตลักษณ์ของผู้สูงวัยกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในพื้นที่ภาคเหนือตอนบน (สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 10, 2561: 14) และสุทธิเดช วงศ์ปัญญา (2550 : 75) สรุปได้ว่าชนเผ่า “ม้ง” มีความเชื่อ 2 ด้าน ได้แก่ 1) ความเชื่อในวิญญาณ หรือบรรพบุรุษผู้ล่วงลับ และ 2) ความเชื่อในพระคริสต์ (คริสเตียน คาทอลิก เซเวนเดย์) ที่มีการเผยแพร่คำสอนของพระเยซูเจ้า และพระแม่มารี โดยมีการจัดตั้งคริสตจักรในชุมชนที่อาศัย คริสเตียนมีอิทธิพลต่อความเชื่อของชนเผ่านี้เนื่องจากมีบทบาทในการสนับสนุนทุนการศึกษาให้กับเยาวชนชาวม้งทั้งในประเทศและต่างประเทศสำหรับศาสนาพุทธที่ยังมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม ยังคงมีอยู่แต่เนื่องจากการเผยแพร่ของศาสนาพุทธไม่น่าสนใจเท่าที่ควร สำหรับประเพณีและพิธีกรรมนั้น จากการศึกษาผลงานวิจัยของ (สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนทางวิชาการ 10,2561: 14) พบว่า ชนเผ่าม้งมีการนับถือวิญญาณบรรพบุรุษ สิ่งศักดิ์สิทธิ์เกี่ยวกับธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ที่อยู่บนฟ้าในลำน้ำประจำต้นไม้ ส่วนประเพณีและพิธีกรรมนั้น มีการนับถือวิญญาณบรรพบุรุษ สิ่งศักดิ์สิทธิ์เกี่ยวกับธรรมชาติสิ่งแวดล้อมที่อยู่บนฟ้า ในลำน้ำ ประจำต้นไม้ ภูเขา ไร่นา ฯลฯ ซึ่งจะต้องเช่นส่งเว่ยสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ เหล่านี้ปีละครั้ง โดยเชื่อว่าพิธีไสยศาสตร์เหล่านี้จะช่วยให้วินิจฉัยโรคได้ถูกต้องและทำการรักษาได้ผล เพราะความเจ็บป่วยทั้งหลาย ล้วนแต่เป็นผลมาจากการผิดผี ทำให้ผีเดือดดาลมาแก้แค้นลงโทษ ให้เจ็บป่วย จึงต้องใช้วิธีจัดการกับผี ให้คนไข้หายจากโรค หากว่าคนทรงเจ้ารายงานว่าคนไข้ที่ล้มป่วยเพราะขวัญหนี ก็จะต้องทำพิธีเรียกขวัญกลับเข้าสู่ร่างของบุคคลนั้น ซึ่งพิธีกรรมในการรักษาโรคของชนเผ่าม้งนั้นมีอยู่หลายแบบ สามารถรักษาโรคแต่ละโรคแตกต่างกันออกไป ชนเผ่าม้งเป็นกลุ่มคนที่ตั้งถิ่นฐานอยู่บนพื้นที่สูงในประเทศไทยจึงมีภูมิปัญญาในการเพาะปลูก ที่โดดเด่น และการทำหัตถกรรม ผ้าทอ จักสาน เป็นต้น มีการประกอบอาชีพทางการเกษตรเป็นอาชีพหลักเรียกว่า การทำการเกษตรแบบย้ายที่ (shifting cultivation) เพื่อการยังชีพ มีการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์หลายชนิดควบคู่กัน มีการแบ่งแรงงานในครัวเรือนอย่างเป็นระบบ และมีการทำสินค้าหัตถกรรมรวมทั้งสินค้าทางการเกษตรเพื่อจำหน่าย รวมทั้งมีการทำธุรกิจ

จัดสรรที่ดิน โดยคนหนุ่มสาวจะทำหน้าที่เกี่ยวกับการหารายได้เพื่อช่วยเหลือครอบครัว คนเผ่าม้งส่วนใหญ่แต่งกายด้วยชุดประจำเผ่าตลอดเวลาทั้งไปทำไร่ ทำสวน หรือในพิธีสำคัญต่างๆ แต่ปัจจุบันการแต่งกายด้วยชุดชนเผ่าเริ่มลดน้อยลงเนื่องจากมีแฟชั่นสมัยใหม่เข้ามาแทนที่ ทั้งนี้ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ยังนิยมแต่งกายด้วยชุดชนเผ่าเพื่ออนุรักษ์ขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิม

3. กลุ่มชาติพันธุ์ “ลาหู่”

3.1 ประวัติความเป็นมา ชนเผ่า “ลาหู่” หรือ “มุเซอ” ในอดีตที่ผ่านมามีอาศัยอยู่ในประเทศจีน เมื่อถูกรุกรานจึงอพยพมาทางตอนใต้เข้าสู่ประเทศพม่า และทางเหนือของประเทศไทย โดยเข้ามาทางอำเภอแม่จัน อำเภอเชียงแสน อำเภอเชียงของ อำเภอเวียงป่าเป้า อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย อำเภอฝาง อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน และอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก ชนเผ่านี้ที่รู้จักกันมาก ได้แก่ มุเซอดำ และมุเซอแดง ซึ่งมีวัฒนธรรมประเพณีคล้ายคลึงกันคำว่า “มุเซอ” เป็นภาษาพม่า แปลว่า นายพราน เนื่องจากมีความชำนาญในการล่าสัตว์โดยใช้ หน้ไม้ ภาษาอังกฤษ เรียกว่า “ลาฮู” (LAHU) ในกลุ่มมุเซอดำ เรียกว่า ลาฮูนา มุเซอแดง เรียกว่า ลาฮูยี ด้วยเหตุนี้จึงถูกแบ่งเป็น 4 กลุ่ม ซึ่งเป็นการแบ่งตามความแตกต่างในเรื่องพิธีกรรมทางศาสนาและการแต่งกาย คือ กลุ่มใหญ่ 2 กลุ่ม ได้แก่ มุเซอดำและ มุเซอแดง และกลุ่มเล็ก 2 กลุ่ม ได้แก่ มุเซอฉีหรือมุเซอกุย และมุเซอฉะเล เมื่ออพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทย คนไทยเรียกกลุ่มชาติพันธุ์นี้ว่า “มุเซอดำ” โดยดูจากลักษณะการแต่งกายด้วยเสื้อผ้าชุดสีดำ โดยมี 3 กลุ่ม ได้แก่ มุเซอพะคอ, มุเซอนะมือ, และมุเซอมะเหลาะ (มะล่อ) ปัจจุบันในประเทศไทย มีชนเผ่าลาหู่อาศัยโดยกระจายอยู่ตามหมู่บ้านต่างๆ ตามแนวชายแดนไทย-พม่า พื้นที่ที่มีชาวลาหู่ (มุเซอ) อาศัยอยู่มากได้แก่จังหวัดเชียงราย แม่ฮ่องสอน เชียงใหม่ และลำปาง โดยเฉพาะตามพื้นที่ติดชายแดน ส่วนใหญ่แล้วชนเผ่าลาหู่ มักจะอาศัยปะปนกับชนเผ่าอื่นๆ หรือคนไทย มีเพียงส่วนน้อยที่อยู่รวมกันเป็นกลุ่ม หรือเป็นหมู่บ้าน เผ่าลาหู่ที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย คือ ลาหู่แดง

3.2 วิถีชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรม ชนเผ่าลาหู่มีวิถีชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมที่หลากหลายมาก จากการศึกษาผลงานวิจัยของสำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 10 (2561:114) สรุปสาระสำคัญได้ดังนี้ กล่าวคือ ด้านภาษาชนเผ่าลาหู่พูดภาษาทิเบต-พม่า ซึ่งคล้ายคลึงกับพวกอาข่าและลีซอ มุเซอส่วนใหญ่ พูดภาษาไทยใหญ่และลาวได้ บางคนพูดภาษาจีนยูนนานหรือพม่า ภาษามุเซอแดงและมุเซอดำซึ่งใช้เป็นภาษาพูดในการสื่อสารสืบทอดมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษถึงปัจจุบัน โดยแสดงถึงวัฒนธรรมด้านภาษาของตนเอง สำหรับด้านความเป็นอยู่ในสังคม ลักษณะบ้านเรือน ของชนเผ่าลาหู่จะปลูกบ้านอยู่บนดอยสูงระดับ 4,000 ฟุตขึ้นไปจากระดับน้ำทะเล บ้านเรือน ส่วนใหญ่ปลูกยกพื้นใต้ถุนสูง ซึ่งใช้เป็นที่เก็บฟืน เสาบ้านเป็นไม้เนื้อแข็ง พื้นฟาก ฝาฟาก มุงด้วยหญ้าคา หรือใบก้อ สำหรับวิถีชีวิตด้านอาชีพเพื่อการดำรงชีวิตนั้นจากการศึกษาผลงานวิจัยของ สมบัติ บุญคำเยือง (2540 : 65-158) พบว่า ชาวลาหู่ (มุเซอ) เป็นชนเผ่าเร่ร่อน

อพยพเคลื่อนย้ายไปทั่ว ส่วนใหญ่มีอาชีพล่าสัตว์ เก็บหาของป่า เช่น ชา น้ำผึ้ง มีการปลูกข้าว ปลูกฝิ่น ปลูกพริกเป็นรายได้สำคัญของครอบครัว ใช้ระบบการผลิตแบบตัดฟันโค่นเผา เรียกได้ว่า เป็นระบบ เศรษฐกิจแบบสังคมกึ่งเร่ร่อน(semi-nomadic economically) นอกจากนั้นยังมีการปลูกพืชผักสวนครัว เช่น ผักกาด หัวผักกาด ถั่วลันเตา ต้นหอม ผักชี สำหรับกินในฤดูหนาว โดยจะมีการใช้ที่ดินเพาะปลูกแบบหมุนเวียน ต่อมาได้พัฒนามาปลูกพืชเศรษฐกิจเช่น บัวย ลูกท้อ ลูกพลับ เป็นต้น ดังนั้นวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณี ของชนเผ่าลาหู่ (มุเซอ) เกี่ยวกับประเพณีการแต่งงาน จึงมีอิสระในการเลือกคู่ครอง มีสัมพันธ์ทางเพศในอายุยังน้อย ไม่ชอบแต่งงานกับหญิงสาวบ้านเดียวกัน ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับประเพณีวันศีลของชาวลาหู่จะตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำ และแรม 15 ค่ำ แต่วันศีลในช่วงปีใหม่จะตรงกับวันขึ้น 3 ค่ำของปีใหม่ ซึ่งต้องงดการกินเนื้อสัตว์ การฆ่าสัตว์ การดื่มเหล้าในวันดังกล่าว เนื่องจากมีความเชื่อว่าเป็นวันพักผ่อน ตอนเย็นของวันศีลจะมีพิธีรดน้ำดำหัวผู้เฒ่าผู้แก่ แล้วโตโบจะกล่าวอวยพรทุกๆ คน ดีๆ คำคั้น จะมีการประกอบพิธีในหอแหย (โบสถ์) แล้วเดินรำตีกลองและเป่าแคนต่อหน้าต้นวอ ชุมชนในแต่ละพื้นที่แต่ละแห่งวิถีการดำรงชีวิต และความเชื่อที่แตกต่างกันไป เพราะมาจากการสืบทอดจากบรรพบุรุษที่ไม่เหมือนกัน พิธีกรรมในวันศีลชาวลาหู่ถือว่าเป็นพิธีกรรมอย่างหนึ่งที่สำคัญเพื่อที่จะทำบุญรับศีล ชาวบ้านโดยจะหยุดงานจากการทำไร่ ทำนา ทำสวนสำหรับวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีที่ชาวลาหู่ (มุเซอ) ยังคงรักษาและสืบทอดให้ชนรุ่นหลังปฏิบัติตามได้แก่ประเพณีฉลองปีใหม่ (เขาะเจ้าเว) และประเพณีแซก้อ (ก่อทราย) สำหรับประเพณีฉลองปีใหม่ มีความหมายในภาษาไทยแปลว่า ปีใหม่การกินวอ เป็นการฉลองปีใหม่ของลาหู่ (มุเซอ) ซึ่งไม่มีการกำหนดเวลาเฉพาะเจาะจงที่แน่นอน โดยจะเลือกเวลาที่เสร็จสิ้นภารกิจการทำไร่ ทำสวน และเก็บเกี่ยวพืชผลแล้ว ในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ มีนาคม หรือเมษายน ของแต่ละปี ซึ่งแต่ละหมู่บ้านอาจจัดไม่พร้อมกัน สำหรับประเพณีแซก้อ (ก่อทราย) นั้นปฏิบัติมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ และสืบทอดต่อๆ กันมาจนถึงปัจจุบัน ตรงกับวันที่ 14 เมษายนของทุกปี ซึ่งเป็นวันสงกรานต์ไทย ชนเผ่าละหู่ (มุเซอ) ที่นับถือพุทธ (ผี) จะมีประเพณี “แซก้อ” เพื่อเป็นการอุทิศส่วนกุศล ให้กับสิ่งที่ล่วงลับที่ทำได้แล้วในการประกอบอาชีพ ทำไร่ ทำสวนซึ่งมีการฆ่าสัตว์โดยตั้งใจ หรือไม่ตั้งใจ และเชื่อว่าหากทำพิธีกรรมแซก้อแล้ว ทำให้ไม่มีบาป จะส่งผลให้อาชีพการทำไร่ ทำสวน มีผลผลิตและมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น นอกจากนี้วิถีชีวิตด้านการละเล่นของชนเผ่าลาหู่ ที่นิยมเล่นกันยามว่างจากการทำไร่ ทำสวน และช่วงที่มีพิธีกรรมทางศาสนา แบ่งได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่ 1) การละเล่นในพิธีกรรม เป็นการละเล่นเฉพาะในช่วงที่มีพิธีกรรมหรือประเพณีเท่านั้น ซึ่งชาวลาหู่ทั้งหญิงและชายหนุ่มสาวจะนิยมเล่นกันมากที่สุด มีการแต่งกายด้วยชุดประจำเผ่าเต็มยศ มีการละเล่นร่วมกัน ได้แก่ การเต้น “จะคี” และประกอบด้วยการเล่นสะบ้า (หมะยี่สี่ต่อตะเว) เล่นลูกข้าง (ข้อสี่เป้าตะเว) โยนผ้า (แซ่ปุกสี่เหล่าตะเว) ซึ่ง และ 2) การละเล่นเพื่อความสนุกสนาน เรียกว่า “ก่า เคอะ เว” โดยมีอุปกรณ์ที่ใช้ คือ น่อหรือ แคน โดยผู้ที่มีความชำนาญในเรื่องของแคนจะเป็นคนเป่า การเต้นจึงเป็นการเฉลิมฉลองในงาน

ประเพณีให้เทวราช หรือ “ห่อซา” เพื่อรับทราบว่าได้เวลาแล้วที่ชาวลาหู่ (มุเซอ) จะเฉลิมฉลองให้กับท่าน และขอให้ท่านเทพเจ้าลงมาอวยพร ให้ทุกคนในชุมชน สำหรับลักษณะการแต่งกายของชนเผ่าลาหู่ (มุเซอ) ในแต่ละกลุ่มมีเครื่องแต่งกายที่เป็นลักษณะเฉพาะตัวในด้านสีสันทัน และผ้าโดยใช้ผ้าสีดำ หรือผ้าสีฟ้าและสีแดง ซึ่งขึ้นอยู่กับว่าเป็นกลุ่มใด และตกแต่งด้วยผ้าหลากหลายสีเป็นลวดลายที่สวยงาม รูปแบบของเสื้อผ้าหู่จึงแตกต่างกันไปตามกลุ่ม ปัจจุบัน การใส่ชุดประจำเผ่าในชนเผ่าลาหู่ (มุเซอ) มีค่านิยมในการใส่เสื้อผ้าแบบทันสมัย เช่นกางเกงยีนส์ เสื้อยีนส์ เป็นต้น โดยเด็กรุ่นใหม่ไม่ชอบใส่ชุดประจำเผ่า เนื่องจากคิดว่าตนเองสามารถแยกได้ว่าควรใส่เสื้อผ้าดังกล่าวในช่วงเวลาใดที่เหมาะสมโดยไม่ขัดแย้งกับประเพณีนิยมของชนเผ่าและชนพื้นเมือง สำหรับเครื่องดนตรีที่ชนเผ่าลาหู่นิยมใช้เล่นในประเพณีต่างๆ ได้แก่ กลอง ฉิ่ง ฆ้อง แคน ใช้ในช่วงเทศกาลปีใหม่ หรือช่วงมีการแต่งงานในหมู่บ้าน และใช้ในประเพณีวันศีล นอกจากนี้ยังมีเครื่องดนตรีประเภทตี ได้แก่ ซิ่ง (เต๋อสู่อโกย): มักใช้เล่นในขณะที่อยู่ที่บ้าน เพื่อใช้ในการเกี้ยวสาวให้มาที่บ้าน ส่วนเครื่องดนตรีประเภทตี ได้แก่ กลอง (จะโก): จะใช้ตีในเฉพาะพิธีกรรมเท่านั้น สำหรับเครื่องดนตรีประเภทเป่า ได้แก่ แคน (หน่อ): ส่วนใหญ่ใช้ในงานปีใหม่ และใช้เป่าทั่วไป จิ่งหน่อง (ฮ่าทา) เป็นเครื่องดนตรีเช่นเดียวกับขลุ่ยซึ่งเล่นได้ตลอดเวลา ไม่นับเฉพาะในช่วงเทศกาล ส่วนขลุ่ยไม้ไผ่ (แล้กาซุ่ย) จะใช้เป่าในช่วงไปทำไร่ หรือในช่วงเดินทางไปที่วัดตามหมู่บ้าน

กล่าวโดยสรุปชนเผ่าลาหู่ (มุเซอ) วิธีการดำรงชีวิตชุมชนในแต่ละพื้นที่ และความเชื่อที่แตกต่างกันไป ด้วยการสืบทอดจากบรรพบุรุษที่ไม่เหมือนกัน โดยส่วนใหญ่มีการนับถือผี บรรพบุรุษ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นหลัก แต่ปัจจุบันบางกลุ่มมีการนับถือศาสนาพุทธและศาสนาคริสต์มากขึ้น โดยมีความเชื่อที่มีพิธีกรรมเป็นขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมที่เข้ามาเกี่ยวข้องในการดำรงชีวิต การเกิด แก่ เจ็บ และตาย ซึ่งบุคคลที่มีอิทธิพลในหมู่บ้านมากที่สุด ได้แก่ พ่อครู หรือปู่จอง ดังนั้นการตัดสินใจเรื่องสำคัญของหมู่บ้าน หัวหน้าหมู่บ้านและทุกคนจะต้องฟังความคิดเห็นของ พ่อครูเป็นหลัก ซึ่งหัวหน้าหมู่บ้านกับพ่อครูอาจจะเป็นคนเดียวกัน ที่เป็นผู้นำทางพิธีกรรมเป็นผู้ทำนายทายทักสามารถรักษาอาการเจ็บป่วยด้วยสมุนไพรหรือภูมิปัญญาท้องถิ่น พื้นฐานความเชื่อของชาวลาหู่ (มุเซอ) นี้จะนับถือพระเจ้า หรือ “อ้อซา” รวมทั้งมีความเชื่อเรื่องภูติ ผี ขวัญ วิญญาณ ผสมผสานไปด้วยกัน ชนเผ่าลาหู่ (มุเซอ) จึงเป็นชนเผ่าที่มีมรดกทางวัฒนธรรมที่ดั่งงาม อาทิ ภาษา การแต่งกาย วิธีการหาปลา หัตถกรรม ศิลปะการแสดง และดนตรี ฯลฯ สิ่งที่น่าสนใจและเป็นที่ยึดถือของบุคคลทั่วไปได้แก่ การเป่าแคน และการเต้นจะคือ องค์ความรู้ภูมิปัญญาเหล่านี้ ชาวลาหู่ (มุเซอ) ได้มีการสืบทอดถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นผ่านกระบวนการเรียนรู้ตามวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่

4. กลุ่มชาติพันธุ์ “ลีซอ”

4.1 ประวัติความเป็นมา ชนเผ่าลีซอ (ลีซอ) เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่จัดอยู่ในกลุ่มธิเบต-พม่าของชนชาติโลโล มีถิ่นกำเนิดดั้งเดิมอยู่บริเวณต้นน้ำโขงและแม่น้ำสาละวิน เหนือหุบเขาสาละวินใน

ประเทศจีนเขตมณฑลยูนนานแถบตะวันตกเฉียงเหนือและตอนเหนือของรัฐคะฉิ่น ประเทศพม่า คนเผ่านี้ส่วนใหญ่มีความเชื่อว่าเมื่อ 4,000 ปี ที่ผ่านมา เคยมีอาณาจักร เป็นของตนเอง แต่ต้องเสียดินแดนให้กับจีนจึงทำให้เป็นคนไร้ชาติต่อมา จึงได้อพยพเข้าสู่ประเทศพม่า จีน อินเดีย แล้วเข้าสู่ประเทศไทย เมื่อประมาณปี พ.ศ. 2464 กลุ่มแรกมี 4 ครอบครัว มาตั้งถิ่นฐานเป็นชุมชนครั้งแรกอยู่ที่บ้านห้วยसान อ.เมือง จ.เชียงราย และมีการแยกกลุ่มไปอยู่หมู่บ้านดอยช้าง ตำบลลาวี อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย และโยกย้ายไปตั้งบ้านเรือน ในจังหวัดเชียงราย เชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน ลำปาง ตาก พะเยา กำแพงเพชร เพชรบูรณ์ แพร่และสุโขทัย โดยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มย่อย คือ 1) ลีชูลายอยู่ในภาคเหนือของประเทศไทย และ 2) ลีชูดำอยู่ในประเทศพม่าและจีน

4.2 วิถีชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม คนเผ่าลีซอ เรียกตนเองว่า “ลีซู” ซึ่งมาจากคำว่า “อีหลี” แปลว่าจารีต ประเพณีและวัฒนธรรม ส่วนคำว่า “ซู” แปลว่าคน จึงมีความหมายว่า เป็นกลุ่มชนที่มีขนบธรรมเนียม จารีตประเพณีและความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของตนเอง ภาษาของชนเผ่านี้ คล้ายคลึงกับภาษาของชนเผ่าลาหู่ (มูเซอ) และชนเผ่าอาข่าที่เรียกว่า “โลโล” (Lololish) ส่วนใหญ่นับถือศาสนาคริสต์ ใช้อักษรโรมันดัดแปลงเป็นภาษาเขียนที่สามารถนำมาสืบทอดถึงยุคปัจจุบัน ในการตั้งบ้านเรือนเป็นที่อยู่อาศัยของชนเผ่าลีซอนี้ จากการศึกษาผลการวิจัยของ ธัญชูลี เข็มเพชร (2551 : 88) พบว่าชาวลีซอมีหลักในการเลือกที่ตั้งถิ่นฐาน โดยต้องมีภูเขาโอบล้อม 3 ด้าน กล่าวคือ ด้านหลังเป็นที่ตั้งของศาลผีอารักษ์ชุมชน เป็นสัญลักษณ์ของผีด้านซ้ายเป็นที่ฝังศพบรรพบุรุษ เป็นสัญลักษณ์ของความมั่นคงปลอดภัย ส่วนด้านขวาใช้เป็นที่เพาะปลูกแสดงถึงทรัพย์สิน นอกจากนี้ยังมีความเชื่อว่าภูเขาด้านขวาต้องต่ำกว่าด้านซ้ายจะได้เก็บรักษาทรัพย์สินส่วนด้านหน้าต้องเปิดโล่งมีน้ำจากลำห้วยผ่านมาโดยตรง ดังนั้นชนเผ่านี้จึงนิยมตั้งบ้านเรือนเป็นกลุ่มๆ ตามที่ราบเชิงเขาและขยายออกไปโดยไม่ได้คำนึงถึงความเป็นระเบียบ ลักษณะของบ้านเรือนมี 2 ลักษณะคือ 1) บ้านแบบคร่อมดิน และ 2) บ้านแบบยกพื้น ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมของชนเผ่าลีซอ (ลีซู) ที่สำคัญของชนเผ่านี้ ได้แก่ 1) ประเพณีการแต่งงาน โดยมีความเชื่อและค่านิยมที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาในการเลือกคู่ครองกล่าวคือ ชายลีซอจะไม่แต่งงานกับหญิงลีซอที่เป็นญาติพี่น้องใกล้ชิดรวมตระกูลซึ่งเรียกว่า “จิจิ” แต่สามารถเลือกคู่ที่เป็นลูกของอาที่ไม่ใช่ตระกูลเดียวกัน สำหรับพิธีแต่งงานนั้นชนเผ่าลีซอนั้นจะเข้า พิธีแต่งงาน โดยมีค่าสินสอดของหญิงสาว และค่าน้ำนมพ่อแม่ของฝ่ายชายจะต้องนำมามอบให้กับพ่อแม่ของฝ่ายหญิงฝ่ายเดียว มีราคาค่อนข้างแพง ประมาณ 30,000 บาทขึ้นไป เนื่องจากเมื่อแต่งงานแล้วฝ่ายหญิงจะต้องไปอยู่กับทางฝ่ายชาย และจะต้องช่วยทำงานทุกอย่างทั้งในบ้าน และนอกบ้าน 2) ประเพณีปีใหม่ (โซเซย์ย) 3) พิธี

เช่นไหว้เทพ (ห้วงฮาหู่) จัดขึ้นในวันที่ 5 เรียกว่า “ห้วงฮา” เดือน 5 ของเดือนสิชู ในวันนี้จะมีการทำ พิธีเช่นไหว้เทพ “อาปาโหม” และมีการพัฒนาศาลเจ้า ตลอดจนมีการขอศีลขอพรจากเทพอาปาโหม เพื่อให้พืชผักเจริญงอกงาม 4) พิธีขอบคุณเทพ (ฉวือแป๊ะก๊วะ) จัดขึ้นในวันที่ 12-14 เดือน 7 ของเดือน สิชูเรียกว่า “ชยี่ฮา” เป็นพิธีแสดงความขอบคุณเทพเจ้า ที่ช่วยดูแลรักษาพืชพรรณธัญญาหารของ ชุมชน ให้มีความอุดมสมบูรณ์ เจริญเติบโตได้ผลผลิต ตลอดปีที่ผ่านมา นอกจากนี้ยังมีพิธีกรรมอื่นๆ อาทิ พิธีซ่อมแซมศาลเจ้า (เฮ้อยี่ปา พิธีไหว้พระประจำหมู่บ้าน (หมื่อหมื่อผะ) พิธีเอ้อยี่ปา พิธีกิน ข้าวโพนใหม่ (ชือแป๊ะก๊วะ) พิธีวันศีล (จ้อ) และพิธีเช่นไหว้หลุมศพ (หลี่ฮี้ซัว) ชนเผ่าลีซอ ส่วนใหญ่นับ ถิ่นผี (เหน) ควบคู่กับศาสนาคริสต์หรือศาสนาพุทธ ผีที่สำคัญมาก คือ ผีปู่ ตา ยา ยาย ผีที่นับถือหรือ เกรงกลัว คือ ผีที่อยู่ตามธรรมชาติ ได้แก่ ผีดอย ผีดิน ผีน้ำ ผีไร่ เป็นต้น การเรียกขวัญ เป็นความเชื่อ อีกประการหนึ่งในด้านจิตวิญญาณ เพื่อความสุขสบายกายและใจ จะทำเมื่อคนในครอบครัวเจ็บป่วย หรือบาดเจ็บ สำหรับการแต่งกายของชนเผ่าผู้หญิงลีซอทุกวัยแต่งกายด้วยผ้าสีสดใส สวมใส่เป็นเสื้อ ตัวหลวม แขนกระบอก ส่วนหน้าของเสื้อยาวถึงเข่า นิยมสีน้ำเงิน เขียว ฟ้ำ และม่วง คอเป็นผ้าสีดำ ตกแต่งลวดลายสวยงาม โดยนำผ้าแถบผ้าสีต่างๆ เช่น ม่วง ฟ้ำ ชมพู เขียว ดำ ขาว ส้ม แดง มาเย็บต่อกันเป็นริ้ว สวมเสื้อกั๊กที่ตกแต่งด้วยกระดุมเงิน สวมกางเกงหลวมๆ สีดำ ในตัวเสื้อ ใช้ผ้าสีดำพันรอบ เอว คล้ายเข็มขัด สวมปลอกขาเพื่อป้องกันแมลง กิ่งไม้ หรือกันหนาว ผู้หญิงสูงวัยโพกหัวด้วยผ้าสีดำ ยาวพันหัวหลายๆ รอบแล้วเก็บชาย หญิงสาวจะสวมหมวกโดยประดับประดาด้วยลูกปัดหลากสี การ แต่งกายของสตรีสิชูเปลี่ยนแปลงไปจากดั้งเดิมมาก เนื่องจากในอดีตใช้การเย็บด้วยมือ แต่ปัจจุบันเย็บ ด้วยจักร ที่ประณีต และสวยงาม ใช้ผ้าฝ้ายใยกล้วยา หรือผ้าใยสังเคราะห์ ส่วนผู้ชายลีซอ ทุกวัยแต่ง กายเหมือนกัน โดยสวมใส่กางเกงที่มีความยาวเลยเข่าเล็กน้อย เป้ากว้างมาก สีน้ำเงิน สีเขียว ฟ้ำ เสื้อ สีดำ แขนยาว คอป้ายตกแต่งกระดุมเงิน ตัดรังคุดสีน้ำเงินที่ส่วนบนของตัวเสื้อ สวมปลอกขาสีดำ สำหรับเครื่องดนตรีที่นิยมเล่นของชนเผ่าลีซอ ได้แก่ พิณ 3 สาย เรียกว่า ซิง (ชือ ปือ) และ แคน (ผู้ หล่) ส่วนแคนน้ำเต้า “ฟู่หลู่” เป็นเครื่องดนตรีประเภทเป่า ที่นิยมเล่นในกลุ่มผู้ชายสิชู มี 3 ชนิด คือ แคนชนิดสั้น ชนิดธรรมดา และชนิดยาว การเล่นดนตรีถือเป็นเรื่องของผู้ชาย โดยจะเล่นในเวลา ที่ว่างหรือช่วงประเพณีต่างๆ โดยใช้บริเวณลานวัฒนธรรมชุมชน เป็นสถานที่เล่น หรือเล่นระหว่างทาง ไปท่องเที่ยวต่างหมู่บ้าน เครื่องดนตรีอีกประเภทหนึ่งคือ ซิง “ชือปือ” เป็นเครื่องดนตรีประเภทตีต หนุ่มสิชูจะได้รับการฝึกดนตรีตั้งแต่อายุได้ 12-13 ปี ส่วนใหญ่ผู้เป็นพ่อจะทำซิงให้ลูกชายได้ใช้ฝึกซ้อม ตัวซิงมีคันทวน ทำด้วยไม้และหนังตะกวอด การตีซิงมีจังหวะสนุกสนาน รั้าใจ การเดินทางไปเที่ยว

ต่างหมู่บ้านหนุ่มลีซุจะพกเครื่องดนตรีติดตัวไปด้วย สำหรับวิถีชีวิตด้านการละเล่นของ คนเผ่าลีซุ เป็นแบบเรียบง่าย ไม่ฟุ่มเฟือย ได้แก่ 1) การเล่นแบบทำไร่ทำสวน เป็นการเล่นเพื่อสอนลูกในการทำมาหากินหรือรู้จักใช้ชีวิตที่ดี และ2)การเล่นแบบต่อคำ: เป็นการเล่นต่อคำที่เน้นความสนุกสนาน เพลิดเพลิน โดยลักษณะการเล่นจะเล่นเป็นกลุ่ม ตั้งแต่ 2 กลุ่มขึ้นไปไม่จำกัดจำนวนผู้เล่น โดยกลุ่มที่ 1 จะเป็นผู้เริ่มคำถามก่อนและกลุ่มที่ 2 จะเป็นฝ่ายตอบคำถาม

5. กลุ่มชาติพันธุ์ “ลัวะ”

5.1 ประวัติความเป็นมา คนเผ่า “ลัวะ” เป็นชนพื้นเมืองรุ่นแรกในยุคก่อตั้งเมืองเชียงใหม่ของอาณาจักรล้านนา ชาวไทยภาคเหนือเรียกชนเผ่ากลุ่มนี้ว่า “ละว้า” แต่นิยมเรียกตัวเองว่า “ละเวียง” มีแบบแผนการดำเนินชีวิตและลักษณะวัฒนธรรมในการสร้างที่อยู่อาศัยและการแต่งกายแตกต่างไปจากชาวไทยภูเขาเผ่าอื่นๆ ชนเผ่านี้ ประกอบอาชีพเกษตรกรรม เป็นอาชีพหลัก ได้แก่ ทำไร่แบบหมุนเวียน ทำนา ทำสวน ปลูกถั่วเหลือง ถั่วแดง ลูกเนียง ข้าวโพด และปลูกพืชผักสวนครัวเป็นพืชทางเลือก ปัจจุบันมีการปลูกต้นกาแฟมีรายได้ในแต่ละปีจำนวนมาก จากการขายเมล็ดกาแฟให้กับบริษัทสตาร์บัคและโครงการหลวงและมีอาชีพเสริม อาทิ การตีเครื่องเงิน เครื่องจักสาน ผลิตภัณฑ์จากไม้ (ครกไม้ ค้อน กล้องยาสูบ การทอผ้าที่เอบแบบดั้งเดิม และการเก็บของป่าที่สามารถเก็บกินได้ตลอดปี ได้แก่ หน่อไม้ สมุนไพร และเห็ด เป็นต้น) ลักษณะบ้านเรือนในอดีตของชนเผ่าลัวะนิยมสร้างบ้านยกพื้นสูง หลังคาจะมีกาแลสลักไขว้กันเป็นหน้าจั่ว หลังคาบ้านมุงด้วยตองตึง กั้นห้องนอน แยกเป็นสัดส่วนจากห้องครัว มีระเบียงสำหรับนั่งพักผ่อนหรือไว้เพื่อกิจกรรมทอผ้าของหญิงชนเผ่าลัวะ ปัจจุบันเป็นบ้านแบบมุงกระเบื้องหรือสังกะสี แบบชาวไทยเหนือทั่วไป สำหรับเรื่อง ประเพณี-พิธีกรรมนั้น เมื่อต้องเข้าสู่พิธีแต่งงาน ฝ่ายชายจะเป็นผู้มาสู่ขอ ของหมั้นหมาย อาทิเช่น กำไล ชั้นเงิน ชั้นทอง ทั้งนี้ฝ่ายหญิงจะเป็นผู้แต่งเข้าบ้านฝ่ายชาย อาจอยู่บ้านเดียวกันกับครอบครัวฝ่ายชายหรือแยกบ้านสร้างครอบครัวใหม่ ขณะที่พิธีศพ ทุกครอบครัวจะมีผ้าปกสำหรับห่มตัว เมื่อสมาชิกในครอบครัวเสียชีวิต สัตว์ที่เลี้ยงส่วนใหญ่ เช่น วัว ควาย หมู ไก่ สุนัข โดยมากเลี้ยงไว้เพื่อประกอบพิธีกรรม เช่น ทางด้าน ศาสนาและความเชื่อ ให้ความเคารพ เชื่อถือ หัวหน้าทางชุมชน เรียกว่า “สะม้ง” ทั้งนี้สะม้ง มีหน้าที่กระทำพิธีตามประเพณีต่างๆ และเป็นผู้ที่คอยจัดสรร เลือกที่ดินให้กับชนเผ่าลัวะในชุมชนขณะที่ความเชื่อในอดีตที่ยังคงส่งผลมาถึงปัจจุบัน เช่น เมื่อเข้าสู่ฤดูกาลผลิตต้องนำ หมู ไก่ สุนัข และเป็ย มาเช่นไหว้ผีเจ้าที่ จากนั้นต้องนำมารับประทานให้หมด ทั้งนี้ยังมีสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ เพื่อใช้ทำพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบทางการผลิต เรียกว่า “ญู” ซึ่งมีเสาอินทขิลเป็นที่สักการะ โดยชนเผ่าลัวะทุกคนต้องให้ความเคารพนับถือ อีกทั้งยังเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจปัจจุบันชนเผ่าลัวะได้นับถือศาสนาพุทธควบคู่กับความเชื่อเรื่องผี และให้ความสำคัญกับ บรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้ว ซึ่งยังคงปกป้องรักษาลูกหลาน หรือแม้แต่เป็นผู้สร้างสถานที่สำคัญในเมืองเชียงใหม่ เช่น วัดเจดีย์

หลวง และเป็นผู้ดูแล คุ้มครองเมือง ปัจจุบันวิถีชีวิตของชนเผ่าลัวะปรับเปลี่ยนให้เข้ากับกระแสวัฒนธรรมจากภายนอกที่เข้ามา เช่น การแต่งกาย หากเป็นคนหนุ่ม สาว วัยกลางคน จะแต่งชุดประจำเผ่าเมื่อมีงานหรือประเพณีสำคัญ งานช่างฝีมือที่เป็นภูมิปัญญาโดดเด่น ของชนเผ่าลัวะได้แก่ การสานเสื่อ กระบุง ย่าม ทอผ้า ทำเครื่องเงิน กำไลแขน กล้องยาสูบ ตีเหล็ก เป็นต้น ขณะที่ศิลปะการแสดง ได้แก่ การรำดาบ ในช่วงเทศกาลสำคัญ ทั้งยังมีการยิงหนังสติ๊กลัวะ การเล่นไม้ต่อขา และการเล่นสะบ้า นอกจากนี้ยังมี การรักษาพยาบาล อดีตมีหมอประจำหมู่บ้าน ใช้วิธีฝนยาแบบโบราณ เครื่องดนตรี เช่น ซอ ของชายชนเผ่าลัวะมีไว้เพื่อเกี่ยวสาว การดำรงชีวิตของชนเผ่านี้ นิยมตั้งบ้านเรือนอยู่บนไหล่เขาที่มีที่ราบใกล้แหล่งน้ำ แต่ละหมู่บ้านจะอยู่รวมกันเป็นกลุ่มๆเฉลี่ยประมาณ 50 หลังคาเรือน เป็นกลุ่มที่อยู่ในเครือญาติเดียวกัน โดยปักหลักอยู่แบบถาวร มีการเคารพและเชื่อฟังผู้อาวุโสของแต่ละตระกูลให้เป็นผู้ดำเนินการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาเป็นหมอผีรวมทั้งเป็นผู้ตัดสินผู้ที่ทำผิดจารีตประเพณี มีความเชื่อเรื่องผีสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ ทั้งในด้านไสยศาสตร์และสิ่งที่ไม่เห็นตัว ได้แก่ ผีหมู่บ้าน ผีเรือน ผีไร่ และผีเจ้าที่ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีความเชื่อในการบูชาเสาอินทขิลที่ถือว่าเป็นเสาหลักเมืองเพื่อให้เป็นศูนย์รวมจิตใจของชาว “ลัวะ” ปัจจุบันลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมของชนเผ่านี้มีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมเนื่องจากได้ใกล้ชิดกับหมู่บ้านของคนเมืองและการไปขายแรงงานต่างถิ่นที่ได้นำเอาความเจริญเข้ามาในหมู่บ้าน จึงมีการผสมผสานวัฒนธรรมซึ่งกันและกันโดยเฉพาะ การพูดภาษากลาง ภาษาไทยล้านนา และการแต่งกายที่เป็นสากลแบบคนเมือง รวมทั้งขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมเกี่ยวกับการเกิด การตาย การประกอบอาหาร แต่ยังคงรักษาอาหารหลัก “ถั่วเน่า” ให้เป็นเอกลักษณ์ทางด้านการกินของชนเผ่าลัวะไว้ได้ ปัจจุบันวิถีชีวิตของชาวลัวะปรับเปลี่ยนให้เข้ากับกระแสวัฒนธรรมจากภายนอกที่เข้ามา เช่น การแต่งกาย หากเป็นคนหนุ่ม สาว วัยกลางคน จะแต่งชุดประจำเผ่าเมื่อมีงานหรือประเพณีสำคัญ งานช่างฝีมือที่เป็นภูมิปัญญาโดดเด่น ของชาวลัวะได้แก่ การสานเสื่อ กระบุง ย่าม ทอผ้า ทำเครื่องเงิน กำไลแขน กล้องยาสูบ ตีเหล็ก เป็นต้น ขณะที่ศิลปะการแสดง ได้แก่ การรำดาบ ในช่วงเทศกาลสำคัญ ทั้งยังมีการยิงหนังสติ๊กลัวะ การเล่นไม้ต่อขา และการเล่นสะบ้า นอกจากนี้ยังมี การรักษาพยาบาล อดีตมีหมอประจำหมู่บ้าน ใช้วิธีฝนยาแบบโบราณ เครื่องดนตรี เช่น ซอ ของชายชาวลัวะมีไว้เพื่อเกี่ยวสาว

แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบและการพัฒนารูปแบบ

1. ความหมายของคำว่ารูปแบบและการพัฒนารูปแบบ

ได้มีนักวิชาการ และนักการศึกษาให้ความหมายของคำว่า “รูปแบบ” และการพัฒนารูปแบบสรุปได้ดังนี้

ทิตินา แคมณี (2545) ให้ความหมายของรูปแบบว่า รูปแบบเป็นรูปธรรมของ ความคิด ซึ่งอาจแสดงออกมาในลักษณะคำอธิบาย แผนผัง ไดอะแกรม หรือแผนภาพ เพื่อให้เข้าใจ ได้ชัดเจนขึ้น

ศิริพร ตันตียมมาศ (2550) ให้ความหมายของรูปแบบว่า หมายถึง แบบจำลองที่ได้ย่อขนาดของจริงให้เล็กลงหรือหมายถึงสิ่งที่แสดงถึงโครงสร้างของความสัมพันธ์กันขององค์ประกอบหรือตัวแปรต่าง ๆ เพื่อที่จะช่วยในการวิเคราะห์ปัญหาและเข้าใจถึงสิ่งต่าง ๆ ได้ง่ายและดีขึ้น

อัมพร พงษ์กัสนานันท์(2550) ให้ความหมายของรูปแบบว่า รูปแบบเป็น แนวความคิดที่ได้รับการพิสูจน์และทดสอบว่ามีประสิทธิภาพ สามารถนำไปใช้เป็นต้นแบบหรือ แนวทางในการดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์นำไปสู่การแก้ปัญหาหรือการพัฒนาให้เกิด ประโยชน์ต่อกรดำเนินงาน

ปิยะนาถ บุญมีพิพิธ (2551) ให้ความหมายของรูปแบบว่า หมายถึง โครงสร้างที่ แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ หรือ ตัวแปรต่าง ๆ

วิมล จันทรแก้ว (2555) ให้ความหมายของรูปแบบว่า มีความหมายในสองลักษณะ คือ ความหมายในเชิงกายภาพ หมายถึง แบบจำลองของสิ่งที่เป็นรูปธรรม และความหมายเชิงแนวคิด ซึ่งหมายถึง แบบจำลองของสิ่งที่เป็นนามธรรม รูปแบบจึงหมายถึงเค้าโครงของเรื่องที่ต้องการศึกษาโดยแสดงให้เห็นถึงโครงสร้างทางความคิด องค์ประกอบต่าง ๆ ซึ่งมีความสัมพันธ์กันเพื่อช่วยในการศึกษาปัญหา แนวคิด และปรากฏการณ์ต่าง ๆ ให้เกิดความรู้ความเข้าใจยิ่งขึ้น

ชนันภรณ์ อารีกุล (2556) ให้ความหมายของรูปแบบว่า หมายถึงตัวแบบของสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่จำลองขึ้น ซึ่งอาจมีลักษณะเป็นรูปธรรมหรือนามธรรมก็ได้

สรุปได้ว่า รูปแบบหมายถึงผังโครงสร้างความคิดหรือองค์ประกอบที่อธิบายความเกี่ยวข้องระหว่างปัจจัย ตัวแปรต่างๆ ซึ่งสามารถที่จะนำไปใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงานต่างๆให้บรรลุวัตถุประสงค์

สำหรับประเภทของรูปแบบนั้น คีฟส์ (Keeves, 1988) ได้แบ่งประเภทของแบบจำลองที่ใช้ในการศึกษาเป็น 4 ประเภท ได้แก่

1. รูปแบบเชิงเปรียบเทียบ (Analogue Model) เป็นรูปแบบที่ใช้การอุปมาอุปไมยเทียบเคียงปรากฏการณ์ที่เป็นรูปธรรมเพื่อสร้างความเข้าใจในปรากฏการณ์ที่เป็นนามธรรม
2. รูปแบบเชิงอธิบาย (Semantic Model) เป็นรูปแบบที่ใช้ภาษาเป็นสื่อในการ บรรยายหรืออธิบายปรากฏการณ์ที่ศึกษาด้วยภาษา แผนภูมิหรือรูปภาพ เพื่อให้เห็นความสัมพันธ์ ของปรากฏการณ์ นั้นๆ
3. รูปแบบเชิงคณิตศาสตร์ (Mathematical Model) เป็นรูปแบบที่ใช้สมการทางคณิตศาสตร์เป็นสื่อในการแสดงความสัมพันธ์ของตัวแปรต่าง ๆ นิยมใช้ในสาขาจิตวิทยาและการศึกษา
4. รูปแบบเชิงเหตุผล (Causal Model) เป็นรูปแบบที่นำเอาตัวแปรต่างๆ มาสัมพันธ์กันเชิงเหตุและผลที่เกิดขึ้น

สไตเนอร์ (Steiner, 1988) ได้จำแนกรูปแบบออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่

1. รูปแบบเชิงกายภาพ (Practical Model) เช่น แบบจำลองรถยนต์
2. รูปแบบเชิงแนวคิด (Theoretical Model) สร้างขึ้นจากกรอบความคิดที่มีทฤษฎีเป็นพื้นฐาน

จรรยา จับบัง (2554) กล่าวว่า การแบ่งรูปแบบของนักวิชาการนั้นจะแบ่งออกเป็นสองแนวทางด้วยกัน คือ แนวทางแรก เป็นการแบ่งประเภทของรูปแบบตามแนวคิดพื้นฐานในการเสนอรูปแบบในการบรรยาย อธิบายปรากฏการณ์นั้น ๆ ส่วนการแบ่งประเภทของรูปแบบตามแนวทางที่สองนั้น เป็นการบอกให้ทราบถึงลักษณะการเขียนรูปแบบว่ามีลักษณะ

สรุปได้ว่า การแบ่งประเภทของรูปแบบสามารถที่จะแบ่งได้แตกต่างกันขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ที่ต้องการสื่อในการอธิบายรูปแบบนั้น ๆ

สำหรับการพัฒนารูปแบบนั้น คีฟส์ (Keeves, 1988) ได้กล่าวถึงการสร้างรูปแบบไว้ 4 ประเภทคือ

1. รูปแบบควรประกอบด้วยความสัมพันธ์อย่างมีโครงสร้าง (ตัวแปร) มากกว่าลักษณะของความสัมพันธ์เชิงเส้นตรงแบบธรรมดา ซึ่งจะมีประโยชน์ในช่วงต้นของการพัฒนารูปแบบ
2. รูปแบบควรเป็นแนวทางการพยากรณ์สิ่งที่จะเกิดขึ้นในการใช้รูปแบบได้และสามารถตรวจสอบได้ด้วย
3. รูปแบบจะต้องชี้ให้เห็นกลไกเชิงเหตุผลของเรื่องที่จะศึกษา และควรใช้ในการอธิบายปรากฏการณ์ได้ด้วย
4. รูปแบบควรเป็นเครื่องมือในการสร้างมโนทัศน์ใหม่ และสร้างความสัมพันธ์ของตัวแปรในลักษณะใหม่ได้

ดิเรก วรณเศียร (2545) ได้กล่าวถึงการพัฒนารูปแบบไว้ว่า การพัฒนารูปแบบนั้นไม่มีการกำหนดที่แน่นอนตายตัว โดยทั่วไปการพัฒนารูปแบบจะเริ่มต้นจากการศึกษาองค์ความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่จะสร้าง หรือต้องการที่จะพัฒนารูปแบบให้ชัดเจน จากนั้นจึงกำหนดหลักการและองค์ประกอบของรูปแบบที่จะพัฒนาแล้วสร้างรูปแบบขึ้น แล้วนำไปตรวจสอบหาความเหมาะสมและความเป็นไปได้หรือทดลองใช้ต่อไป

บุญชม ศรีสะอาด (2553) กล่าวถึงขั้นตอนการพัฒนารูปแบบว่ามี 2 ขั้นตอน ขั้นตอนแรก ผู้วิจัยจะสร้างหรือพัฒนารูปแบบขึ้นมาก่อน เป็นรูปแบบตามสมมติฐาน ขั้นที่สอง การทดสอบความเที่ยงตรงของรูปแบบ คือการ คัด การนำแบบที่ได้ไปทดลองใช้ในสถานการณ์จริงเพื่อทดสอบดูว่ามีความเหมาะสมและมีประสิทธิภาพตามที่มุ่งหวังไว้หรือไม่

จรรยา จับบัง (2554) กล่าวว่า การพัฒนารูปแบบเป็นการสร้างหรือปรับปรุงรูปแบบการดำเนินงาน ขององค์กร หน่วยงาน หรือองค์ประกอบที่สำคัญซึ่งจะแสดงถึงแนวคิด วัตถุประสงค์ เป้าหมาย และ

วิธีการที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น ด้วยกระบวนการศึกษาแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง สร้างรูปแบบ ศึกษาความเหมาะสมและความเป็นไปได้ หรือตรวจสอบรูปแบบและนำเสนอรูปแบบ

กล่าวโดยสรุป การพัฒนารูปแบบ หมายถึง การพัฒนาที่เริ่มจากการศึกษาองค์ความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่จะสร้าง และนำรูปแบบที่ได้ไปทำการประเมินตรวจสอบหาความเหมาะสมและความเป็นไปได้หรือทดลองใช้ในสถานการณ์จริง เพื่อทดสอบว่ามีความเหมาะสมและมีประสิทธิภาพตามที่มุ่งหวังไว้หรือไม่เพื่อให้ได้รูปแบบที่มีความเหมาะสมมากขึ้น สำหรับการวิจัยเรื่องนี้ การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ตลอดชีวิตของสังคมผู้สูงวัยกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคเหนือตอนบน หมายถึง การพัฒนาองค์ความรู้สำหรับการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุที่ผ่านการพัฒนาด้วยกระบวนการและขั้นตอนของการวิจัย ครอบคลุมองค์ประกอบ 3 ด้าน ได้แก่ 1) การดูแลรักษาสุขภาพอนามัย 2) สวัสดิการและความมั่นคงของชีวิต และ 3) การอยู่ร่วมกันในสังคมกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งในแต่ละด้านจะมีองค์ประกอบย่อยเกี่ยวกับเนื้อหา วิธีการเรียนรู้ และสื่อประกอบการเรียนรู้ ที่สามารถนำไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของสังคมผู้สูงวัยกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคเหนือตอนบน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จันทบูรณ์ สุทธิ และคณะ (2522 : บทคัดย่อ) การวิจัยเรื่องนี้เป็นการศึกษาเพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานทางด้านสังคมและเศรษฐกิจของชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงบ้านพระบาทห้วยต้ม ตำบลนาทราย อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน โดยผ่านการเก็บข้อมูลจากแบบสอบถามเกี่ยวกับประชากรและเศรษฐกิจในช่วงเดือน ธันวาคม 2521 - มกราคม 2522 ผลจากการศึกษาพบว่า ภาวะทางสังคม บ้านพระบาทห้วยต้ม แม้ว่าการปกครองจะขึ้นตรงกับทางราชการแต่ก็ยังมีผู้นำชุมชนที่ถือเอาระบบอาวุโสอยู่ด้วย ทั้งนี้ชุมชนกะเหรี่ยงแห่งนี้ถือว่ามีคุณภาพกับศาสนาพุทธ เพราะความศรัทธาในตัวครูบาวงศ์ ที่มีส่วนช่วยในการพัฒนาชุมชนเป็นอย่างมากทั้งในด้านการศึกษา การประกอบอาชีพ รวมทั้งเป็นกลไกหนึ่งที่จะช่วยควบคุมความเป็นระเบียบภายในชุมชนโดยยึดถือหลักของศาสนา และจากการจัดตั้งโรงเรียนของคนในหมู่บ้านและความช่วยเหลือของศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา ทำให้คนในหมู่บ้านเรียนรู้ภาษาไทยสามารถอ่านออกเขียนได้มากขึ้น ภาวะทางเศรษฐกิจ - การเกษตรถือเป็นอาชีพหลักของกะเหรี่ยง โดยเป็นการทำไร่ข้าวและทำนาดำ แม้ว่ารายได้รวมต่อปีจะได้ไม่มากเท่ากับ การรับจ้าง ซึ่งบางคนยึดเอาเป็นอาชีพหลัก หรือบางคนก็รับจ้างเป็นอาชีพเสริม แต่ทั้งนี้เกือบทุกครัวเรือนยังมีการปลูกพืชผักสวนครัวและไม้ผล เพื่อบริโภคในครัวเรือนเป็นสำคัญอีกด้วย จากที่กะเหรี่ยงในบ้านพระบาทห้วยต้มเป็นพวกมั่งสวัริติ จึงไม่มีการเลี้ยงสัตว์เพื่อบริโภคหรือแม้แต่ไว้ขาย จะมีเพียงเลี้ยงวัว ควายและช้างไว้ใช้งานเท่านั้น ในรอบปี 2521 หน่วยพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาได้เข้าไปช่วยการพัฒนาในด้านต่างๆ แก่กะเหรี่ยงทั้งการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ เช่น การเพิ่มผลผลิต การปลูกพืชบำรุงดิน การปรับปรุงพันธุ์พืช การพัฒนาแหล่งน้ำ การจัดตั้งธนาคารข้าว เป็นต้น

นอกจากนี้ยังส่งเสริมการพัฒนาด้านสังคม ผ่านการพัฒนาทางการศึกษา การฝึกอบรมวิชาชีพ การสร้างผู้นำชุมชน การจัดตั้งคณะกรรมการหมู่บ้าน ควบคู่กับการพัฒนาด้านอนามัย ซึ่งการพัฒนาทางด้านสังคมและเศรษฐกิจที่ดำเนินการโดยหน่วยนั้น ได้จัดลำดับความสำคัญก่อนหลังการพัฒนา โดยยึดหลักความต้องการและปัญหาของชุมชนเป็นหลัก

สนิท วงศ์ประเสริฐ (2522 : บทคัดย่อ) งานวิจัยเรื่องนี้เป็นการศึกษาถึงสภาพทางสังคมของมูเซอและเศรษฐกิจ การผลิตทางการเกษตร ซึ่งสิ่งแวดล้อมเป็นตัวกำหนดวิถีการดำรงชีวิตของชาวเขาเผ่ามูเซอ ไม่ว่าจะเป็นพิธีกรรมทางศาสนาที่เกี่ยวกับการเกษตรกรรมทั้งสิ้น และค่านิยมในชีวิตที่เกี่ยวข้องกับสังคม และศาสนาที่ถือเป็นสัญลักษณ์ประจำเผ่า ทั้งนี้ ยังได้ศึกษาถึง ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมที่อุดมสมบูรณ์นานาชนิด และได้ศึกษาถึงผลผลิตทางการเกษตรที่สำคัญ อย่างพืชหลัก ก็คือ ข้าว ข้าวโพด และฝิ่น รวมถึงศึกษาถึงหลักการบริโภคอีกด้วย (หน้า 106 -107)

ชาญชัย จีรวรรณกิจ (2529 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงสภาพเศรษฐกิจ สังคม การเมืองการปกครองของลัวะบ้านเมืองกะในปัจจุบันที่แสดงให้เห็นว่ามีการปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมหรือการกลืนกลายทางวัฒนธรรม (acculturation) ระหว่างวัฒนธรรมลัวะกับล้านนาไทย กล่าวคือ ทั้งสองฝ่ายเป็นทั้งคู่ให้และผู้รับวัฒนธรรมโดยไม่รู้ตัว ไม่มีการบังคับ หรือไม่มีข้อกำหนดใด ๆ แน่ชัด โดยจะมีลักษณะเป็นการเรียนรู้จากจิตใต้สำนึก ทั้งสองฝ่ายต่างก็พยายามปรับตัวเข้าหากัน หรือทำตนให้เหมาะสมกับวัฒนธรรมนั้น ระยะต่อมาจึงเกิดการผสมกลมกลืนกันขึ้น เช่น ลัวะบ้านเมืองกะได้พัฒนารูปแบบการเกษตรแบบไร่เลื่อนลอย เป็นการทำนาแบบขั้นบันไดตามแบบอย่างชาวไทยล้านนา ส่วนชาวไทยล้านนาก็ได้รับความเชื่อเรื่องการปลูกบ้านจากลัวะ ได้แก่ การปลูกบ้านต้องลงเสามงคล (เสาเอก) ก่อน และมีการทำหลังคาจั่ว มีไม้ไขว้ เรียกว่า "กาแล" เป็นต้น (หน้า 156, 172-173)

คณะวิชามนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ วิทยาลัยครูเชียงใหม่ (2531 : บทคัดย่อ) งานวิจัยเรื่องนี้ได้สรุปใจความสำคัญที่มุ่งศึกษาค้นคว้าในเรื่องวิถีการดำเนินชีวิตของลัวะในล้านนา ระหว่างนักวิชาการที่มีความสนใจเกี่ยวกับเรื่องของลัวะในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นประวัติความเป็นมาของลัวะ ชีวิตความเป็นอยู่ ความเชื่อและประเพณี เศรษฐกิจ ถิ่นที่อยู่อาศัยในพื้นที่ต่าง ๆ รวมไปถึงลักษณะบ้านเรือน โครงสร้างทางสังคมที่สืบเชื้อสายทางฝ่ายมารดา นับถือผีบรรพบุรุษทางฝ่ายมารดา และการปกครองก็ยืนยันให้เห็นถึงการนับถือผู้นำทางเครือญาติของตน ทั้งนี้เพื่อนำความรู้ในเรื่องที่ศึกษา มาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันของนักวิชาการ และจะได้รวบรวมเผยแพร่ข้อมูลจากเอกสารจากเรื่องลัวะในล้านนานี้ ให้กับผู้ที่สนใจที่จะศึกษาต่อไป (หน้า 1-10)

ลีสึก ฤทธิเนติกุล (2540 : บทคัดย่อ) งานวิจัยเรื่องนี้เป็นการศึกษาเพื่อพรรณนาเกี่ยวกับวัฒนธรรมการดูแลสุขภาพ มีการใช้วิธีการแบบพื้นบ้านควบคู่กับการใช้วิธีแพทย์สมัยใหม่ วัฒนธรรมการควบคุมทางสังคมที่ใช้ทั้งจารีตประเพณีและการใช้กฎหมายบ้านเมืองนั้น มักมีผลกระทบต่อ

ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม ในด้านศิลปะและการ แสดงนั้นมุ่งในชุมชนเมืองเชียงใหม่ยังคงรักษาศิลปะดั้งเดิมไว้ ในขณะที่คนรุ่นใหม่บางส่วนได้ ปรับเปลี่ยนการเดินร่ำของยุคสมัยปัจจุบันมาใช้ด้วย ความเชื่อเกี่ยวกับอำนาจเหนือธรรมชาติ วิญญาณต่าง ๆ และยังมี การปฏิบัติการณ์เช่นไหว้เช่นเดิม โดยที่มิ่งถือว่าการลงมาในเมืองเชียงใหม่เป็นการลงมาทำมาหากินเท่านั้น บ้านพิธีกรรมจริง ๆ ก็คือ ชุมชนดั้งเดิม ในด้านเศรษฐกิจมีการเปลี่ยนแปลงจากการทำการเกษตรกรรมเพื่อการยังชีพมาสู่การประกอบอาชีพอุตสาหกรรมในครัวเรือน และการค้าขายโดยเชื่อมโยงเครือข่ายทางการค้าระหว่างมิ่งด้วยกันเองกับคนพื้นราบ และคนต่างประเทศ ในปัจจุบันการปรับตัวเพื่ออยู่ร่วมกับคนพื้นราบเป็นไปด้วยความเรียบร้อย สามารถอยู่ร่วมกันได้

สมบัติ บุญคำเยื้อง (2540 : บทคัดย่อ) งานวิจัยเรื่องนี้เป็นการศึกษาความสัมพันธ์เชิงอำนาจในการจัดการควบคุมพื้นที่ป่า ระหว่างชนกลุ่มใหญ่และชนกลุ่มน้อยโดยใช้กรณีศึกษาลาหู่ ซึ่งเป็นชนกลุ่มน้อยที่อยู่ท่ามกลางความขัดแย้ง การช่วงชิงอำนาจ การสร้างความจริงและการนิยามความหมายเหนือพื้นที่ป่า ว่ากลุ่มอำนาจเหล่านั้นสร้างความจริงและนิยามความหมายเหนือพื้นที่ป่าอย่างไร เพื่อวิเคราะห์ถึงบริบทและเงื่อนไขการปฏิบัติการ และการปรับเปลี่ยนการสร้างความจริงและการนิยามความหมายพื้นที่ของกลุ่มอำนาจเหล่านั้น ผู้เขียนมองว่าลักษณะความสัมพันธ์เชิงอำนาจนั้นชนกลุ่มที่มีกำลังจะเข้าครอบงำชนกลุ่มเล็กที่ไร้อำนาจต่อสู้ด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การใช้กำลังอาวุธและความได้เปรียบที่เหนือกว่า เข้ากดดันให้ชนกลุ่มเล็กปฏิบัติตามข้อกำหนดของตน โดยชนกลุ่มเล็กก็ไม่ได้นิ่งเฉยในทางตรงกันข้ามกับใช้วิธีการต่าง ๆ เข้าต่อสู้เพื่อปฏิเสธการยอมรับอำนาจนั้น ๆ เช่น การเคลื่อนย้ายถิ่นฐานหรือปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตบางประการ เพื่อให้สอดคล้องกับอำนาจที่เหนือกว่าได้ ส่วนในประเด็นเทคนิคการสร้างตัวตนผ่านพิธีกรรมและการสร้างสัญลักษณ์ดังที่ลาหู่ทำเพื่อแสดงความเคารพต่อหิ้งอานัน เป็นวิธีการธำรงอัตลักษณ์ของลาหู่ไว้

พิสมัย วิบูลย์สวัสดิ์ และคณะ (2541 : บทคัดย่อ) งานวิจัยเรื่องนี้เป็นการศึกษาเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างทางสุขภาพจิตระหว่างชาวไทยชนบท และชาวไทยภูเขาในจังหวัดเชียงใหม่ โดยศึกษาถึงความต้องการของบุคคลตามทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการตามแนวคิดของมาสโลว์ และสภาวะสุขภาพทางกายมีส่วนสัมพันธ์กับสุขภาพจิต การศึกษาครั้งนี้ศึกษาการรับรู้ของบุคคลต่อคุณภาพชีวิตในด้านต่าง ๆ และประเมินความรู้สึกของบุคคลด้วยวิธีการใช้รูปภาพหน้าคนที่แสดงความรู้สึกตั้งแต่มีความสุขจนถึงไม่มีความสุข สำหรับสุขภาพทางกายและระดับความต้องการของบุคคลนั้น ผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์ประเมินสภาวะสุขภาพทางกายและระดับความต้องการ 4 ลำดับขั้นคือ ความต้องการความมั่นคงปลอดภัย ความต้องการความรักและเข้าพวกพ้อง ความต้องการเกียรติยศชื่อเสียง ความต้องการความประจักษ์จริงแห่งตน ในการสัมภาษณ์ได้สอบถามกลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยชาวไทยภูเขาเผ่าม้ง 207 คน และชาวไทยในเขตชนบท 207 คน อายุระหว่าง 16-65 ปี ผลการศึกษาวิจัยสรุปได้ว่า ระดับความต้องการขั้นต่าง ๆ ของบุคคลมีส่วนสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิต

หรือสุขภาพจิตมากกว่าสุขภาพทางกาย การวิเคราะห์ความถดถอยพหุคูณแสดงว่า ความต้องการทั้ง 4 ระดับนี้ ใช้เป็นตัวแปรพยากรณ์ความพึงพอใจในชีวิตด้านต่างๆ ได้ ความต้องการความรักและเข้าพวกพ้อง เป็นตัวแปรที่มีความสามารถในการพยากรณ์สูงสุด รองลงมาคือความต้องการความมั่นคงปลอดภัย และความต้องการประจักษ์จริงแห่งตน จากการวิเคราะห์ความแปรปรวนสองทาง พบว่ากลุ่มชาวไทยภูเขาเผ่าม้ง ไม่ว่าจะได้คะแนนสูงหรือคะแนนต่ำ เกี่ยวกับความต้องการความรักและเข้าพวกพ้อง ความต้องการเกียรติยศชื่อเสียง แสดงความรู้สึกไม่ค่อยพึงพอใจต่อคุณภาพชีวิตด้านต่างๆ แตกต่างจากกลุ่มชาวไทยในชนบทอย่างมีนัยสำคัญ ปัจจัยที่เป็นปัญหาหลักที่พบได้แก่ ความไม่พึงพอใจในสภาพเศรษฐกิจ นั่นคือ กลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มยังไม่สบายใจ และไม่ค่อยมีความสุขนักกับเรื่องมาตรฐานค่าครองชีพ รายได้และสภาพที่พักอาศัย สำหรับกลุ่มตัวอย่างเพศชายและเพศหญิงมีการรับรู้คุณภาพชีวิตไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ แต่กลุ่มผู้สูงอายุจะปรับตัวได้ดีกว่า และแสดงความรู้สึกพึงพอใจในชีวิตด้านต่าง ๆ สูงกว่าผู้อยู่ในวัยหนุ่มสาว ผลการวิจัยเสนอให้มีการส่งเสริมยกระดับคุณภาพชีวิตบางด้านในกลยุทธ์การพัฒนาชนบท (หน้า ข)

ทวิช จตุรพฤกษ์ (2545 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง กลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง การรักษาเยี่ยวยา ผู้คน ชุมชน และสภาพสิ่งแวดล้อม(ลี้ชู) ผลการวิจัยพบว่าลี้ชู เชื่อว่าสาเหตุความเจ็บป่วยเกิดจากอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ อำนาจเหนือธรรมชาติ และอำนาจเร้นลับ ที่มีอยู่ในสิ่งแวดล้อมต่างๆ การบำบัดรักษาประกอบด้วยการประกอบพิธีกรรมเช่นไหว้ พิธีเรียกขวัญ และการใช้ยาสมุนไพร ซึ่งบางครั้งอาจใช้ควบคู่กัน หากสาเหตุการเจ็บป่วยเกิดจากธรรมชาติจะใช้ยาสมุนไพรในการรักษา แต่หากเกิดจากสาเหตุอำนาจเหนือธรรมชาติสมาชิกในชุมชนจะมีความรู้สึกร่วมกันเพราะเกรงว่าจะถูกลามในระดับชุมชน สมาชิกในครอบครัวและชุมชนจะเป็นผู้ให้ความดูแลเอาใจใส่ ให้กำลังใจแก่ผู้ป่วย

สิทธิเดช วงศ์ปรัชญา (2550 : บทคัดย่อ) งานวิจัยเรื่องนี้เป็นการนำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับปัจจัยภายในและภายนอกประเทศที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมชาวไทยภูเขากลุ่มชาติพันธุ์ม้งที่จะส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของชาติและนำเสนอด้านยุทธศาสตร์ในการแก้ปัญหาชาวไทยภูเขากลุ่มชาติพันธุ์ม้ง จากการเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสาร ประสพการณ์การเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆและการเข้าไปใช้ชีวิตอยู่กับกลุ่มชาติพันธุ์ม้งของผู้ศึกษา โดยจะเน้นการศึกษาด้านพฤติกรรมของชาวไทยภูเขากลุ่มชาติพันธุ์ม้ง 3กรณีคือ ด้านความขัดแย้งในการอยู่ร่วมกันของคนต่างวัฒนธรรม, ด้านการแพร่ระบาดของยาเสพติดและด้านการอพยพข้ามชาติของม้งจากลาว ซึ่งเป็นข้อมูลพื้นฐานที่เป็นประโยชน์ต่อผู้ทำงานเกี่ยวกับชาวเขาเผ่าม้งในการเรียนรู้และทำความเข้าใจในพฤติกรรมการดำเนินชีวิตที่จะมีผลต่อการดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมไทย

ธัญชูลี เข้มเพ็ชร (2551 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่องวิถีชีวิตและสิ่งแวดล้อมของผู้สูงอายุชาวเขาเผ่าลีซอที่มีอายุยืนยาวเป็นการศึกษาเรื่องวิถีชีวิตและสิ่งแวดล้อมของผู้สูงอายุชาวเขาเผ่าลีซอ

ทั้งในอดีตและปัจจุบัน ด้วยการสัมภาษณ์ สังเกตและสนทนากับผู้สูงอายุชาวลิซอ จากการศึกษาพบว่า ผู้สูงอายุชาวลิซอส่วนใหญ่ยังคงมีวิถีชีวิตแบบเดิมเหมือนในอดีต มีการเปลี่ยนแปลงมาใช้เงินเป็นหลักมากขึ้น ทำให้ผู้สูงอายุบางรายเกิดความเครียด กลัวไม่มีเงิน และกลัวลูกหลานทอดทิ้ง แต่พบว่าผู้สูงอายุส่วนใหญ่สามารถปรับตัวได้อย่างดี ส่วนใหญ่มีสุขภาพแข็งแรงจากการรับประทานอาหารแบบดั้งเดิมและดื่มชา และออกกำลังกายโดยการทำไร่ ออกกำลังกายโดยการทำงานบ้านและเดินเล่น เข้านอนแต่หัวค่ำ ตื่นนอนเช้าตรู่ และนอนพักผ่อนหลังมือเที่ยง

มจรุส สว่างบำรุง และคณะ (2553:บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุชาวล้านนา จังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุระหว่าง 60-70 ปี สำเร็จการศึกษาชั้น ป.4 พักอาศัยอยู่กับครอบครัว ร้อยละ 57.2, 55.1, 81.1 และ 71.0 ตามลำดับ เมื่อวิเคราะห์คุณภาพชีวิตแต่ละ ด้าน พบว่าผู้สูงอายุได้รับการยกระดับคุณภาพชีวิตให้เกิดการรวมกลุ่มทางสังคมในทุกกระดับ มี การสร้างเครือข่ายทางสังคมกับหน่วยงานองค์กรต่าง ๆ ทำให้มีบทบาทใหม่ทางสังคมเพิ่มขึ้น รวมถึงมีความมั่นคงในชีวิตจากเบี้ยยังชีพและหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า ถึงแม้ว่า จะมีรายได้อยู่ในระดับพอประคับประคองชีวิต ผู้สูงอายุได้แสดงบทบาทความเป็นผู้นำทางด้านวัฒนธรรมประเพณี ทำให้มีสุขภาพจิตที่ดี ครอบครัวให้ความเกื้อหนุนในระดับปานกลาง มีความรักเอาใจใส่ต่อสุขภาพ เพิ่มขึ้น ไปพบแพทย์บ่อยครั้ง มีการปรับตัวและพัฒนาความรู้ทางด้านสุขภาพสูงขึ้น และการออกกำลังกายถือเป็นศูนย์รวมแห่งการสร้างสังคมสุขภาพของผู้สูงอายุ ส่วนปัญหาสำคัญที่มีผลต่อการ พัฒนาคุณภาพชีวิต คือ ปัญหาหมอกควันในเขตภาคเหนือ ความเชื่อและวิถีการปฏิบัติในการ เฝ้าระวังของผู้สูงอายุ มลภาวะสิ่งแวดล้อมชุมชน ยาเสพติดในชุมชน ความขัดแย้งระดับท้องถิ่นของกลุ่มผู้สูงอายุและภายในชุมชน ปัญหาแรงงานต่างด้าว และสวัสดิภาพความปลอดภัยในการสัญจร นอกจากนี้ผู้สูงอายุยังมีความคาดหวังให้รัฐบาลเพิ่มจำนวนเงินเบี้ยยังชีพพร้อมสนับสนุนงบประมาณการลงทุนผลิตภัณฑ์อาชีพของชมรมผู้สูงอายุ และจัดหาตลาดส่งออกอย่างเป็นทางการ

อาชญญา รัตนอุบล และคณะ (2553 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาแนวทางการส่งเสริมการจัดการศึกษาและการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ” ผลการวิจัยพบว่า

รูปแบบและแนวทางการส่งเสริมการจัดการศึกษาและการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ แบ่งออกเป็น 5 รูปแบบ ประกอบด้วย

1. รูปแบบมหาวิทยาลัยวัยที่สาม (The University of the Third Age – U3As) เป็นการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุโดยตรง มีรูปแบบการดำเนินการ 4 ลักษณะ คือ ลักษณะแรก เป็นโครงการจัดสอนในมหาวิทยาลัย ลักษณะที่ 2 เป็นการจัดการศึกษาตามความต้องการและความสนใจของผู้สูงอายุ โดยให้หน่วยงานของท้องถิ่น เข้ามามีบทบาทในการจัดการศึกษาแทนมหาวิทยาลัย ลักษณะที่ 3 เน้นให้ผู้สูงอายุรวมกลุ่มกันเอง และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกลุ่มผู้สูงอายุด้วยกัน โดยให้

ผู้สูงอายุที่มีความชำนาญในเรื่องที่สนใจเป็นวิทยากร โดยได้รับการสนับสนุนด้านการเงินจากกลุ่มผู้เรียนด้วยกัน รวมทั้งการสนับสนุนด้านทรัพยากรการเรียนรู้จากท้องถิ่นและระดับชาติ เช่น การอนุญาตให้ใช้ห้องสมุด การทำจดหมายข่าว วารสาร เป็นต้น ลักษณะที่ 4 The Virtual University of Third Age คือหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า vU3A เป็นมหาวิทยาลัยวัยที่สามเสมือนจริงที่จัดตั้งขึ้นในรูปแบบการให้ความรู้เช่นเดียวกับที่จัดในสถาบันการศึกษา แต่เผยแพร่บนเครือข่ายอินเทอร์เน็ตเหมาะสำหรับผู้สูงอายุที่ไม่มีเวลาเดินทางไปเรียนในสถานที่ที่จัดไว้

2. รูปแบบศูนย์อเนกประสงค์สำหรับผู้สูงอายุในชุมชน (Community Multipurpose Service Center) เป็นสถานที่ที่ผู้สูงอายุมีโอกาสทำกิจกรรมร่วมกัน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ระหว่างกันรวมทั้งพัฒนาชุมชนของตนเอง การพบปะพูดคุยและทำกิจกรรมร่วมกันจะทำให้ผู้สูงอายุไม่รู้สึกโดดเดี่ยว ตระหนักถึงคุณค่าของตน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อผู้สูงอายุมีโอกาสใช้ความสามารถและประสบการณ์ในการทำกิจกรรมและแบ่งปันความรู้ให้แก่ผู้สูงอายุ และผู้รับบริการคนอื่นๆ ศูนย์ฯ เป็นรูปแบบหนึ่งของการส่งเสริมการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ โดยเน้นความร่วมมือและความเป็นเจ้าของร่วมกันของประชาชนในชุมชน ตลอดจนการสร้างจิตสำนึกที่จะช่วยเหลือและสนับสนุนการดำเนินงานของศูนย์อเนกประสงค์ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง ศูนย์อเนกประสงค์สำหรับผู้สูงอายุในชุมชนจึงเกิดขึ้นเพื่อประโยชน์ของผู้สูงอายุและประชาชนในชุมชนอย่างแท้จริง

3. รูปแบบเมืองและชุมชนสำหรับผู้สูงอายุ (Senior Community) หมายถึง การส่งเสริมให้มีเมือง/ชุมชนสำหรับผู้สูงอายุ โดยเฉพาะโดยการวางแผน กำหนดวัตถุประสงค์ จัดหาทรัพยากรที่เอื้อต่อการอยู่อาศัยตามความต้องการและจำเป็นที่หลากหลายของผู้สูงอายุ เมือง/ชุมชนสำหรับผู้สูงอายุประกอบด้วยสโมสร สระว่ายน้ำ ศูนย์นันทนาการและกีฬา สนามกอล์ฟ สวนสุขภาพ และสวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุ โดยรัฐบาลรับผิดชอบค่าใช้จ่ายหลัก สนับสนุนการบริการและจัดอาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุ

4. รูปแบบหรือสโมสรผู้สูงอายุ (Senior Club) หมายถึง การเตรียมสถานที่และโอกาสให้ผู้สูงอายุได้สมาคมและร่วมกันทำกิจกรรมทางสังคมและนันทนาการ เตรียมการเรียนรู้จากประสบการณ์เพื่อให้ผู้สูงอายุได้เรียนรู้ซึ่งกันและกัน อันจะทำให้ชีวิตในปัจจุบันมีคุณค่าและเห็นคุณค่าในตนเอง ให้คำแนะนำแก่ผู้สูงอายุเพื่อแก้ไขปัญหาความรู้สึกโดดเดี่ยวและถูกสังคมทอดทิ้ง ส่งเสริมด้านสุขภาพผู้สูงอายุโดยการให้มีชีวิตที่ถูกสุขอนามัยเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้มีส่วนร่วมบริการของสังคมและร่วมทำกิจกรรมต่างๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้ผู้สูงอายุมีงานทำตามสมควรแก่ความต้องการและกำลังความสามารถ เปิดโอกาสให้ได้สมาคมกับคนหนุ่มสาวหรือเด็กเพื่อขจัดปัญหาช่องว่างระหว่างวัย รวมทั้งให้ผู้สูงอายุได้ถ่ายทอดความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมให้แก่เยาวชน

5. รูปแบบการรวมกลุ่มของผู้สูงอายุตามอัธยาศัย (Informal Senior Group) การรวมกลุ่มของผู้สูงอายุตามอัธยาศัยเป็นการรวมกลุ่มของผู้สูงอายุที่สนใจและต้องการศึกษา/เรียนรู้เรื่องหนึ่ง

เรื่องใดที่พิจารณาแล้วว่าเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับสภาพชีวิตความเป็นอยู่

โดยแนวทางการส่งเสริมการจัดการศึกษาและการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ ประกอบด้วย 4 หลักสำคัญ คือ การกำหนดเนื้อหา/กิจกรรมการเรียนรู้ การเชื่อมโยงเครือข่ายเพื่อส่งเสริมกิจกรรมการศึกษาและการเรียนรู้ การจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้หรือสื่อการเรียนรู้ และการวิจัยและพัฒนา ทั้งนี้มีเป้าหมายเพื่อการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุให้เป็นผู้สูงอายุที่มีภาวะพหุศักยภาพ (Active Ageing)

อาชัญญา รัตนอุบล และคณะ (2554: บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุไทย” ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพการจัดการศึกษาตลอดชีวิต สำหรับผู้สูงอายุจัดขึ้นเพื่อการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุ ในช่วงอายุ 60 - 64 ปี มากที่สุด ผู้จัดการศึกษาและผู้สอน คือ เจ้าหน้าที่สาธารณสุข ในรูปแบบการจัดอบรมระยะสั้นโดย สื่อและแหล่งการเรียนรู้ที่ใช้มากที่สุด คือ สื่อบุคคล ประเมินผลด้วยวิธีการสังเกต โดยในพ.ศ. 2553 พบว่ามีจำนวนโครงการที่จัดให้ผู้สูงอายุ ของหน่วยงานต่างๆ มากที่สุด คือ 1-3 โครงการ

2. ความต้องการการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุจัด ขึ้นเพื่อการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุ ในช่วงอายุ 60 - 64 ปีมากที่สุด ผู้จัดการศึกษาและผู้สอน คือ ครูภูมิปัญญาหรือผู้รู้ในชุมชน ในรูปแบบการจัดอบรมระยะสั้น สื่อและแหล่งการเรียนรู้ที่ต้องการมากที่สุด คือ สื่อบุคคล ประเมินผลด้วยวิธีการประเมินตามสภาพจริง และต้องการให้ชมรมผู้สูงอายุส่งเสริมให้ภาคีเครือข่ายบริหารจัดการการจัดการศึกษาตลอดชีวิต

3. อนาคตภาพการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุไทย มีเป้าหมายการจัด เพื่อให้ผู้สูงอายุมีสภาพร่างกายที่สมบูรณ์และมีสุขภาพดี เพื่อให้ผู้สูงอายุมีสัมพันธภาพที่ดีกับครอบครัวและสามารถปรับตัวเข้ากับชุมชน สังคม และสามารถเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ในสังคมได้ กิจกรรมการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุไทย เป็นการจัดการเรียนรู้ที่ผสมผสานการจัดการศึกษา ในระบบโรงเรียนการศึกษานอกระบบโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัย แบ่งบูรณาการในลักษณะสาระบันเทิง มีการสร้างและส่งเสริมแกนนำผู้สูงอายุเพื่อเป็นแกน นำในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับกลุ่มเป้าหมาย 2 กลุ่มหลัก คือกลุ่มที่พึ่งตนเองได้และกลุ่มที่พึ่งตนเองไม่ได้ เนื้อหาการเรียนรู้ควรตอบสนอง ความต้องการของผู้สูงอายุตามความสามารถในการเรียนรู้แต่ละบุคคลและควรนำไปสู่การประยุกต์ใช้ได้ สถานการณ์ชีวิตที่เป็นจริง แบ่งออกเป็น 5 ด้าน คือ ด้านสุขภาพอนามัย ด้านการปรับตัวทางสังคมและจิตใจ ด้านเศรษฐกิจและการออม ด้านการเรียนรู้ และด้านสิทธิของผู้สูงอายุตามกฎหมาย วิธีการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุได้แก่การจูงใจให้ผู้สูงอายุเข้ารับการศึกษา ควรเน้นการประชาสัมพันธ์กิจกรรม โดยเสริม

แรงจูงใจเรื่องประโยชน์ผู้สูงอายุจะได้รับหลังจากการเข้าร่วม การศึกษาผู้จัดการศึกษาและผู้สอนควรเป็นผู้ปฏิบัติงานด้านการพัฒนาผู้สูงอายุในพื้นที่ กิจกรรมการจัดการศึกษาควรบูรณาการอย่างหลากหลายรูปแบบ ในลักษณะพหุวัย เน้นการอภิปรายหรือการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้วยกันอย่างไม่เป็นทางการ สื่อและแหล่งการเรียนรู้ควรมีบทบาทสำคัญและใกล้ชิดในการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้ผู้สูงอายุเป็นรายบุคคลการประเมินผลควรประเมินตามสภาพจริงด้วยการสังเกต โดยมี การบริหารจัดการในลักษณะที่ส่งเสริมให้ภาคีเครือข่ายร่วมการบริหารจัดการ ให้งบประมาณสนับสนุนและจัดสรรทรัพยากรต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชนร่วมกัน

อรอำไพ บุรานนท์ (2554 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง แนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตตามความต้องการของผู้สูงอายุ ศูนย์บริการผู้สูงอายุดินแดง สังกัดกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า ผู้สูงอายุในศูนย์บริการผู้สูงอายุดินแดง สังกัดกรุงเทพมหานคร ต้องการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตโดยรวมอยู่ในระดับมาก แบ่งเป็น 1) ความต้องการทางกาย ต้องการตรวจสุขภาพสัปดาห์ละ 2-3 ครั้ง และจัดกิจกรรมการออกกำลังกายสม่ำเสมอ 2) ความต้องการทางจิตใจ ต้องการให้จัดกิจกรรมที่ลูกหลานมีส่วนร่วมมากขึ้น 3) ความต้องการทางสังคม ต้องการให้จัดกิจกรรมทัศนศึกษาหรือท่องเที่ยวในทุกเดือน และ 4) ความต้องการทางเศรษฐกิจ ต้องการให้จัดตลาดนัดค้าขายสำหรับผู้สูงอายุในศูนย์บริการ

พัชรา สังข์ศรี (2555 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง แนวทางส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุในภาคกลาง ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพการรับรู้และข้อมูลข่าวสารผู้สูงอายุส่วนใหญ่รับข่าวสารจากโทรทัศน์มากที่สุด ช่วงเวลาที่สะดวกคือ 06:00 น. - 07:00 น. โดยรับชมเรื่องเกี่ยวกับสุขภาพการไปรับความรู้จากแหล่งการเรียนรู้หรือการเข้าร่วมกิจกรรมที่มีหน่วยงานมาให้ความรู้ในชุมชนยังค่อนข้างน้อยสำหรับการให้บริการความรู้ข้อมูลข่าวสารแก่ผู้สูงอายุในชุมชนส่วนใหญ่จัดกิจกรรมการสอนอ่าน – เขียนในชุมชนจัดการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญในชุมชนจัดฝึกอบรมวิชาชีพในชุมชน เช่น กิจกรรมทำอาหารและขนม เชิญวิทยากรมาให้ความรู้ในชุมชน ส่วนวิธีการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารกระทำในรูปแบบการจัดประชุมหมู่บ้าน และข่าวที่เผยแพร่ส่วนใหญ่เป็นเรื่องกิจกรรมทางศาสนา

2.กิจกรรมการศึกษาตลอดชีวิต ประกอบด้วย กิจกรรมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ซึ่งควรมีกิจกรรมหลักๆ ดังนี้

2.1 กิจกรรมการศึกษานอกระบบ ได้แก่ 1)การศึกษานอกระบบขั้นพื้นฐานควรมีกิจกรรมการสอนอ่าน-เขียน สำหรับผู้ไม่รู้หนังสือหรือลืมหนังสือ การศึกษานอกระบบเทียบเท่ากับระดับประถมศึกษา มัธยมต้น และมัธยมปลาย 2) การฝึกอบรมวิชาชีพตามความต้องการของผู้สูงอายุ เช่น อาชีพเสริมทักษะแก่ท้องถิ่น และการใช้วัสดุท้องถิ่น อาหารที่เหมาะสมกับท้องถิ่น การทำยาสมุนไพร ปุ๋ยธรรมชาติ นวดแผนโบราณ ไร่นาสวนผสม เป็นต้น 3)การอบรมให้ความรู้ในเรื่องที่

ผู้สูงอายุต้องการและเป็นประโยชน์แก่ผู้สูงอายุ ได้แก่เรื่อง สุขภาพ สวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุ การพักผ่อนที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ ศาสนา

2.2 กิจกรรมการศึกษาตามอัธยาศัย ได้แก่ 1) จัดเผยแพร่ความรู้ในหัวข้อที่

ผู้สูงอายุต้องการและเป็นประโยชน์แก่ผู้สูงอายุ เช่น การดูแลสุขภาพสวัสดิการจากรัฐ การป้องกันโรค การพักผ่อน การออกกำลังกาย อาหารเพื่อสุขภาพ เป็นต้น โดยผ่านสื่อที่ผู้สูงอายุสนใจ เช่น โทรทัศน์ วิทยุ หอกระจาย ข่าวสื่อบุคคล และหนังสือพิมพ์ 2) จัดตั้งแหล่งเรียนรู้ในชุมชน เช่น ศูนย์การเรียนรู้ ชุมชน ศูนย์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ โดยกรรมการในแต่ละหมู่บ้าน/ตำบล พิจารณาว่า ควรเป็นแหล่งเรียนรู้ประเภทใดที่เหมาะสมกับบริบทชุมชน มีแผน มีตารางการจัดกิจกรรมที่ ประชาสัมพันธ์ให้ผู้สูงอายุได้รับรู้และมาร่วมกิจกรรม

มานิตย์ ซาซิว (2555:283-284) ได้ทำการวิจัยเรื่อง รูปแบบการเรียนรู้ตลอดชีวิตของคนหลายวัยในศูนย์ตุ้มโฮมลูกหลานบ้านเหล่าลิ่งตำบลบ้านดู่ อำเภออาจสามารถ จังหวัดร้อยเอ็ด ผลการวิจัยครั้งนี้ ทำให้ได้ “รูปแบบการเรียนรู้ตลอดชีวิตของคนหลายวัยในศูนย์ตุ้มโฮมลูกหลานบ้านเหล่าลิ่ง” คือ LING MODEL ซึ่งประกอบด้วย 1) การเรียนรู้ (Learning) โดยการปรับแนวคิด สาธิต ให้ดู เรียนรู้ชุมชนอื่น นำมาปฏิบัติพัฒนาต่อยอด 2) การค้นหาความถนัด (Individual) โดยการเรียนรู้ สิ่งเดิม เสริมสร้างสิ่งใหม่ 3) การสร้างเครือข่าย (Network) การพัฒนาต่อยอดความรู้ให้มีการเรียนรู้ อย่างต่อเนื่อง 4) การปลูกฝัง (Grown) การเรียนรู้พื้นฐานวิถีชุมชน บนความพอเพียง โดยสรุป รูปแบบการเรียนรู้ตลอดชีวิตของคนหลายวัยในศูนย์ตุ้มโฮมลูกหลานบ้านเหล่าลิ่งทำให้กลุ่มผู้นำชุมชน กลุ่มผู้ปกครอง กลุ่มเด็กและเยาวชน เกิดความรู้ ความถนัดและสามารถสร้างเครือข่าย และการปลูกฝังรากฐานวิถีชีวิตในชุมชน และสามารถใช้ในการส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความต้องการเรียนรู้ตลอดชีวิตได้จริงก่อให้เกิดความสำคัญของคนหลายวัยในศูนย์ตุ้มโฮมลูกหลานบ้านเหล่าลิ่งซึ่งจะเป็น ประโยชน์ที่จะพัฒนาความยั่งยืนในชุมชนต่อไป

ระวี สัจจโสภณ (2555 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การสร้างเมืองแห่งการเรียนรู้ตาม แนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพลฒิพลังของผู้สูงอายุไทย เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ ผลการวิจัย พบว่า แนวทางการจัด เมืองแห่งการเรียนรู้ในอีก 10 ปีข้างหน้าประกอบด้วย 1) หลักการ ของเมืองแห่งการเรียนรู้ คือ การ เรียนรู้ตลอดชีวิตและการใช้ชุมชนเป็นฐานในการส่งเสริม สนับสนุน พัฒนา และกระตุ้นผู้สูงอายุเกิด ศักยภาพภายในตนเองด้านสุขภาพ ด้านการมีส่วนร่วม และด้าน หลักประกันและความมั่นคงของชีวิต ผ่านกิจกรรมการศึกษาและการเรียนรู้พัฒนาอยู่ในวิถีชีวิตใน ลักษณะเป็นพหุวัย 2) องค์ประกอบของ เมืองแห่งการเรียนรู้ แบ่งออกเป็น องค์ประกอบภายใน คือ ผู้ เรียนรู้ ผู้จัดการเรียนรู้ องค์ความรู้ กิจกรรมการเรียนรู้ บรรยากาศการเรียนรู้ เครือข่ายการเรียนรู้ การจัดการความรู้ องค์กรแห่งการ เรียนรู้ และองค์ประกอบภายนอก คือ ยุทธศาสตร์ นโยบาย สาธารณะ และเป้าหมายการพัฒนา กรรมการกลางการบริหารทรัพยากร และเครือข่ายการเรียนรู้

ตลอดชีวิตระดับชาติ 3) กระบวนการจัด กิจกรรมการเรียนรู้ของเมืองแห่งการเรียนรู้ เป็นการบูรณาการการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ด้วยการพัฒนาความรู้ ทักษะ และทัศนคติ ด้านสุขภาพ ด้านการมี ส่วนร่วม และด้านหลักประกันความมั่นคง ที่ผสมผสานเนื้อหา กิจกรรมการเรียนรู้ และการวัดและ ประเมินผลเข้ากับวิถีชีวิต ภูมิสังคม และลักษณะทางกายภาพ 4) วิธีดำเนินงานเมืองแห่งการเรียนรู้ ใช้ชุมชนเป็นฐานในการพัฒนา เริ่มจากกลไกในระดับท้องถิ่น กลไกระดับท้องถิ่น และกลไกระดับชาติ ที่กำหนดนโยบายขับเคลื่อนสู่การปฏิบัติ มีการประสานสัมพันธ์ระหว่างภาคีเครือข่ายเชิงพื้นที่และเชิงประเด็น กระบวนการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ คือ การกำหนดวัตถุประสงค์ การแสวงหาความร่วมมือ การดำเนินกิจกรรมและการประเมินผล และ 5) ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้ไปสู่การปฏิบัติ ประกอบด้วย การกำหนดนโยบายสาธารณะ การพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพลัมพ์ลังของผู้สูงอายุไทย การบริหารจัดการและการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็น การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้และการจัดการความรู้เพื่อการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้ระดับชาติและการจัดสรรทรัพยากรเพื่อการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพลัมพ์ลังของผู้สูงอายุไทย เพื่อให้เกิดบุคคลแห่งการเรียนรู้ ชุมชนแห่งการเรียนรู้และเครือข่ายการเรียนรู้ในระดับชาติ

อาชญญา รัตนอุบล และคณะ (2555 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาแนวทางการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ” ผลการวิจัยพบว่า กรณีศึกษาที่ดีของประเทศไทยเป็นการจัดกิจกรรมที่ให้ความสำคัญแก่ผู้สูงอายุ ครอบครัว และชุมชนโดยรวม โดยบูรณาการกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย ทั้งการส่งเสริมการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย มีกิจกรรมการเตรียมความพร้อม การพัฒนาตนเองให้มีคุณค่าอย่างต่อเนื่องในด้านต่างๆ เพื่อให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดี อยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุขด้วยตนเอง ปัญหาในการจัดกิจกรรม คือ ปัญหาสุขภาพกายมากที่สุด ผู้สูงอายุต้องการด้านความเชี่ยวชาญของวิทยากร/ผู้สอนมากที่สุด แนวทางการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ ประกอบด้วย 4 หลักสำคัญ คือ 1) การกำหนดเนื้อหา/กิจกรรมการเรียนรู้ 2) การเชื่อมโยงเครือข่ายเพื่อส่งเสริมกิจกรรมการศึกษา/การเรียนรู้ 3) การจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้/สื่อการเรียนรู้ และ 4) การวิจัยและพัฒนา

ชุติมณฑน์ อมรัตน์ (2556 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ความต้องการรูปแบบการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในจังหวัดสมุทรสงคราม ผลการวิจัยพบว่า ความต้องการรูปแบบการเรียนรู้ตลอดชีวิตโดยรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งด้านการเรียนเพื่อรู้ ด้านการเรียนเพื่อปฏิบัติ ด้านการเรียนเพื่อชีวิตและด้านการเรียนเพื่ออยู่ร่วมกัน ปัญหาและอุปสรรคในการเรียนรู้ตลอดชีวิตโดยรวมอยู่ในระดับน้อย ทั้งด้านความสามารถส่วนบุคคลและด้านการสนับสนุนช่วยเหลือ ความต้องการรูปแบบการเรียนรู้ตลอดชีวิตโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งด้านเนื้อหาสาระในการเรียนรู้ ด้านวิธีการเรียนรู้

และด้านสื่อ/แหล่งการเรียนรู้ ผลการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร พบว่า ระดับการศึกษาแตกต่างกันมีความสัมพันธ์กับความคิดเห็นและความต้องการรูปแบบการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่แตกต่างกันด้วยและอาชีพ รายได้ และการเป็นสมาชิกของชมรมแตกต่างกัน มีความสัมพันธ์กับความคิดเห็น ปัญหา/อุปสรรค และความต้องการรูปแบบการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ข้อเสนอแนะ ระดับนโยบาย จังหวัดสมุทรสงครามควรผลักดันนโยบายในการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุให้นำไปสู่การปฏิบัติอย่างจริงจัง และระดับปฏิบัติต้องคัดกรองภาครัฐและเอกชน ควรเพิ่มความรู้ที่มีประโยชน์ผ่านสื่อรายการโทรทัศน์และวิทยุในท้องถิ่นให้มากขึ้น ประธานสภาผู้สูงอายุประจำจังหวัดสมุทรสงคราม ควรสนับสนุนให้ชมรมผู้สูงอายุจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตตามความต้องการของสมาชิกชมรม และจัดในแหล่งชุมชนที่สะดวกในการเดินทาง ชมรมผู้สูงอายุควรแสวงหาเครือข่ายในการให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนทั้งด้านบุคลากรงบประมาณ และการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมของผู้สูงอายุไม่ว่าจะเป็น หน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ องค์การบริหารส่วนจังหวัด ตำบล ศึกษาธิการจังหวัด และ กศน. รวมถึงหน่วยงานภาคเอกชนและประชาชน และควรสนับสนุนให้เจ้าหน้าที่สาธารณสุข และครุภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชมรมเพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับสุขภาพร่างกายและจิตใจให้มากขึ้น อีกทั้งยังควรส่งเสริมให้ผู้สูงอายุเข้าร่วมเป็นสมาชิกในชมรมมากยิ่งขึ้น

สุดารัตน์ จำภา (2556:85) ได้ทำการวิจัยเรื่องการศึกษาแนวการจัดการศึกษาตลอดชีวิตของชุมชนสำหรับผู้สูงอายุตำบลหนองฮี อำเภอนางรอง จังหวัดร้อยเอ็ด ผลการวิจัย พบว่า 1) สภาพการจัดการศึกษาตลอดชีวิต พบว่า โดยรวมทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านสุขภาพกาย ด้านสุขภาพจิต ด้านอาชีพ และด้านสังคม มีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ย 3.49 มีความต้องการจัดการศึกษาตลอดชีวิตทั้ง 4 ด้าน โดยรวมอยู่ในระดับมากโดยมีค่าเฉลี่ย 4.26 รูปแบบการจัดการศึกษาผู้สูงอายุส่วนใหญ่ต้องการวิธีการจัดการศึกษาในรูปแบบของการฝึกอบรม โดยผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนั้นๆ เป็นวิทยากร ใช้ระยะเวลา 1-2 วัน ครั้งละ 4-6 ชั่วโมง ช่วงเวลา 09.00 – 12.00 น. ในวันเสาร์-อาทิตย์ และการจัดกิจกรรมที่ศาลาวัด 2) การศึกษาแนวทางการจัดการศึกษา พบว่าการจัดการศึกษาด้านสุขภาพกาย ควรมีการให้ความรู้ทางการแพทย์และการดูแลเบื้องต้นเกี่ยวกับโรคของผู้สูงอายุและการป้องกัน ด้านจิตใจ ควรมีการปฏิบัติธรรมะกับการครองตน การเปลี่ยนแปลงทางจิตใจ และอารมณ์ การสร้างความสัมพันธ์กับบุคคลต่างวัย ด้านเศรษฐกิจ ควรจัดกิจกรรมส่งเสริมด้านการประกอบอาชีพในท้องถิ่น และด้านสังคม ควรมีการจัดกิจกรรมทางสังคมและกิจกรรมการออกกำลังกายกิจกรรมการพัฒนาศิลปะการปฏิบัติ รูปแบบการจัดการศึกษา คือ ฝึกอบรมในวันเสาร์-อาทิตย์ 1-2 วัน ครั้งละ 1-2 ชั่วโมง ช่วงเวลา 09.00-12.00 น. โดยผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนั้น ๆ

ทะนงศักดิ์ ยิ่งรัตนสุข และคณะ (2557 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนาแบบ การเรียนรู้และอาชีพของผู้สูงอายุ : การเรียนรู้เพื่อส่งเสริมภาวะพลติพลัง ผลการวิจัยพบว่า ผู้สูงอายุมี ความต้องการเกี่ยวกับการพัฒนาการเรียนรู้ การเข้าถึงแหล่งการเรียนรู้ การเข้าร่วมกิจกรรมการ เรียนรู้ การฝึกนิสัยการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง การให้หน่วยงานสำรวจความต้องการและสนับสนุนด้าน การพัฒนาทักษะในการเรียนรู้ให้เพิ่มขึ้น ส่วนรูปแบบที่พบคือ การจัดโครงการอบรมให้ความรู้แก่ ผู้สูงอายุ เรื่องปัญหาสุขภาพจากการทำงานโดยมีศัลยแพทย์ออร์โทพีดิกส์ที่มีความเชี่ยวชาญด้าน ระบบกระดูกและกล้ามเนื้อมาอบรม 3 ชั่วโมง และการออกกำลังกายโดยการรำกระบองทุกวันเป็น เวลา 1 เดือน เพื่อให้ผู้สูงอายุได้นำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน

ณิทร สุขสีทอง (2558 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ภูมิปัญญาพื้นบ้านล้านนากับการ เสริมสร้างสุขภาพผู้สูงอายุองค์การบริหารส่วนตำบลสะลงง อำเภอมะริม จังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัย พบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านล้านนาเพื่อการสร้างเสริมสุขภาพในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1.75) อายุเฉลี่ย (ปี) ระยะทางจากที่พักอาศัยกับโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล บ้านสะลงงนอก (กิโลเมตร) และ ความต้องการใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านล้านนาเพื่อการสร้างเสริมสุขภาพ (ค่าเฉลี่ย) มีความสัมพันธ์กับการใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านล้านนาเพื่อการสร้างเสริมสุขภาพในผู้สูงอายุ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 โดยมีข้อเสนอแนะให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องมีกิจกรรมสร้างแหล่ง เรียนรู้ในชุมชน ให้ความรู้และพัฒนาศักยภาพของชุมชนในการใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านสุขภาพเพื่อ การสร้างเสริมสุขภาพ

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (2559 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “กลยุทธ์การสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายผู้สูงอายุ ของกระทรวงการพัฒนาสังคม และความมั่นคง ของมนุษย์” ผลจากการวิจัยพบว่า เครือข่ายผู้สูงอายุมีรูปแบบองค์กรที่มีการแบ่งตามโครงสร้างหน้าที่ เป็นเครือข่ายที่เกิดขึ้นโดยอาศัยภารกิจ/กิจกรรม และการก่อตัวของกลุ่มผลประโยชน์ในสังคม ซึ่ง แบ่งเป็นเครือข่ายภาครัฐ ภาคประชาชน ภาคธุรกิจเอกชน และภาคองค์กรพัฒนาเอกชน โดย เครือข่ายดังกล่าว มุ่งเน้นการดำเนินการภายใต้กรอบแนวคิด หลักการ วัตถุประสงค์และเป้าหมาย หลักของหน่วยงาน หรือโครงสร้างหลักของกลุ่มผลประโยชน์นั้น ๆ นอกจากนี้ในผลงานวิจัยนี้ยังได้ เสนอแนวทางการทำงานและกลยุทธ์การทำงานด้านผู้สูงอายุ 3 ประเด็น คือ 1) การบริหารจัดการ เครือข่ายด้านผู้สูงอายุ โดยมีมาตรการในการส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมกับภาคีเครือข่ายในด้าน ต่าง ๆ 2) การส่งเสริมและพัฒนาผู้นำองค์กรเครือข่ายด้านผู้สูงอายุให้มีศักยภาพในการทำงานและมี พลัง ในการดึงภาคีเครือข่ายเข้ามาทำงานร่วมกันโดยการมีส่วนร่วมจากผู้สูงอายุ โดยมีมาตรการใน การคัดสรรผู้นำองค์กร การพัฒนาศักยภาพของผู้นำ และ 3) การจัดทำยุทธศาสตร์การสร้างความ ร่วมมือกับเครือข่ายด้านผู้สูงอายุ โดยมีมาตรการในการทำงานร่วมกันเพื่อวางแผนและปฏิบัติงาน ร่วมกันในทุกๆด้านระหว่างกระทรวงและภาคีเครือข่าย

พงษ์ศิริ พรารณานาดี (2559 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัย เรื่อง รูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนผู้สูงอายุ 4 ภาค พบว่า รูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนผู้สูงอายุมี 4 รูปแบบ ได้แก่ 1) รูปแบบที่ดำเนินการโดยชมรมผู้สูงอายุ 2) รูปแบบที่ดำเนินการโดยองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น 3) รูปแบบที่ดำเนินการโดยหน่วยงานภาครัฐ และ 4) รูปแบบการดำเนินการโดยสถาบันการศึกษา ซึ่งแต่ละรูปแบบมีองค์ประกอบหลัก 4 องค์ประกอบ คือ 1) ลักษณะกิจกรรมของโรงเรียนประกอบด้วย วันจัดตั้งสถานที่ วัตถุประสงค์ และจำนวนกิจกรรมการเรียนรู้ 2) การบริหารจัดการโรงเรียน ประกอบด้วย คณะกรรมการบริหารโรงเรียน 3) ผู้เรียน ผู้สอน ผู้สนับสนุน ประกอบด้วย ผู้เรียนมีอายุ 60 ปีขึ้นไป ผู้สอน ได้แก่ ภูมิปัญญา บุคลากรจากส่วนราชการ และผู้เรียนที่มีความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาชีพต่างๆ ผู้สนับสนุน ได้แก่ ท้องถิ่น วัด หน่วยงานราชการ สถานศึกษา กศน. และกลุ่มจิตอาสา และ 4) หลักสูตรประกอบด้วย การส่งเสริมสุขภาพกายใจ นันทนาการ อาชีพ คุณธรรม การดูแลสุขภาพแวดล้อมที่เหมาะสม และเทคโนโลยีการสื่อสาร

นภเรณู สัจจรัตน์ธีระฐิติ และพจนา พิชาติปัจจา (2560 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ทิศทางและการพัฒนานโยบายการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในประเทศไทย ผลการวิจัยพบว่า ทิศทางและการพัฒนานโยบายการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในประเทศไทย จากโมเดลสมการโครงสร้างการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในระดับประเทศ พบว่า ปัจจัยนำเข้าเรียงตามลำดับความสำคัญ ได้แก่ ปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยด้านผลประโยชน์ ปัจจัยด้านบริบทในพื้นที่ และปัจจัยด้านทรัพยากรของรัฐ สำหรับกระบวนการที่เป็นกระบวนการที่สำคัญต่อการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในประเทศไทยประกอบด้วย กลไกการสนับสนุนของภาครัฐ นโยบายการจัดการเรียนรู้ของรัฐ การประชาสัมพันธ์ การจัดการศึกษา และการบริหารทรัพยากร โดยปัจจัยนำเข้าที่เกิดจากการจัดการเรียนรู้ ประกอบด้วย การได้รับความรู้เพิ่มขึ้น การได้รับทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต การสร้างความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ความรู้ที่จำเป็นต่อการดำรงชีพตลอดจนการสร้างประสบการณ์ที่ดี และผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นได้แก่ การพัฒนาศักยภาพของตน การได้รับการยอมรับจากชุมชน การมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น โดยมีบทบาทสำคัญที่สำคัญในการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในประเทศไทยได้แก่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำท้องถิ่น ชมรมผู้สูงอายุ และศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน ข้อเสนอแนะในการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในประเทศไทย ด้านปัจจัยนำเข้า ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) ในประเทศไทยควรให้ความสำคัญในเรื่องของการศึกษาความต้องการของผู้สูงอายุในความต้องการที่จะเรียนรู้ และต้องคำนึงถึงบริบทของพื้นที่ เนื่องจากในแต่ละพื้นที่มีความหลากหลายในมิติของวัฒนธรรม ประเพณี ศาสนาความเชื่อที่แตกต่าง ควรใช้แนวทางการสร้างเครือข่ายทางการศึกษาโดยใช้แนวทางของการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ที่ร่วมกับทุนทางสังคม นอกจากนี้งานวิจัยดังกล่าวยังได้เสนอไว้ว่า ปราบปรามการดำเนินการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในภาคเหนือตามแนวคิดเชิงระบบในด้าน ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และปัจจัยนำ

ออก กล่าวคือด้าน ปัจจัยนำเข้า ประกอบด้วย 1) ทรัพยากรบุคคล และงบประมาณ ซึ่งในจังหวัด เชียงใหม่มีระบบการจัดหาบุคลากรโดยใช้แนวทางของอาสาสมัคร จิตอาสาเข้ามาช่วยเป็นครูสอนที่มี การสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงระหว่างหน่วยงานของรัฐแต่ละแห่ง อาทิ โรงพยาบาลในพื้นที่ วัด ชุมชน องค์กรบริหารส่วนตำบล เพื่อมาทำหน้าที่เป็นครูประจำที่มีความเชี่ยวชาญด้านวิชาชีพต่างๆของศูนย์ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) ส่วนงบประมาณได้รับการจัดสรรมาจาก ส่วนกลางตลอดจนการออมเงินจากกลุ่มผู้เรียนเพื่อนำมาช่วยจัดกิจกรรมการเรียนรู้ รวมทั้งการจัดทำ กองทุนสำหรับชมรมผู้สูงอายุของชุมชนแต่ละแห่งด้วย 2) ความต้องการของผู้สูงอายุนั้นจะใช้วิธีการ โหวตคะแนนกิจกรรมที่กลุ่มผู้สูงอายุสนใจซึ่งเป็นกิจกรรมส่งเสริมทักษะชีวิตที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต ของชุมชน อาทิ การพาไปศึกษาดูงานนอกสถานที่ เพื่อสร้างแรงบันดาลใจ และส่งเสริมอาชีพที่ ต้องการ เป็นต้น และ 3) ภาวะผู้นำในท้องถิ่น มีความเป็นระบบเห็นได้ชัดเจน โดย มีการใช้เครือข่าย ในชุมชนที่เป็นทั้งองค์กรภาครัฐและเอกชนทำหน้าที่ประสานงานเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายใยแมงมุม (Spiders Web Process) ผู้นำชุมชนที่มีบทบาทดังกล่าว คือผู้บริหารขององค์การบริหารส่วนตำบลที่มี ภาวะผู้นำ และมีวิสัยทัศน์ต่อการพัฒนาการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุสามารถขับเคลื่อนการ ทำงานเชิงกลยุทธ์ได้ด้วยการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายและพื้นที่ได้โดยตรง สำหรับด้านกระบวนการ ประกอบด้วย การบริหารจัดการ กลไกการส่งเสริมการสนับสนุนของภาครัฐและการประชาสัมพันธ์ จากผลการวิจัยเสนอไว้ว่า ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) ได้ใช้แผนกล ยุทธ์ในการดำเนินกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ในชุมชน คือการรุกเข้าถึงตัวผู้สูงอายุในชุมชนโดยอาศัย ความร่วมมือจากหลายเครือข่ายทางหน่วยงานของรัฐและเอกชนเข้ามาร่วมกันจัดกิจกรรมกับผู้สูงอายุ กล่าวโดยสรุป ศูนย์ดังกล่าวจึงเป็นแกนหลักในการบริหารจัดการแบบเครือข่ายผ่าน “ช่วงก้ำกืด” (เวที ความคิดชาวบ้าน) ในชุมชนตลอดจนมีการใช้ระบบการประชาสัมพันธ์ผ่านผู้นำชุมชน กำหนด ผู้ใหญ่บ้านด้วยเสียงตามสายประกาศข้อมูลข่าวสารต่างๆตามหมู่บ้านและการบอกข่าวฝากต่อเพื่อให้ ชาวบ้านได้รับทราบอย่างทั่วถึงในส่วนที่เกี่ยวกับด้านปัจจัยนำออก พบว่ามีประเด็นที่น่าสนใจด้าน ผลผลิตและผลลัพธ์จากการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในภาคเหนือกล่าวคือ การดำเนินกิจกรรม ของศูนย์การศึกษานอกระบบและตามอัธยาศัย (กศน.) ได้ผลผลิตที่เป็นประโยชน์โดยตรงกับผู้สูงอายุ 3 ประการคือ 1) การพัฒนาสุขภาพกายและจิตให้ดีและแข็งแรง 2) การใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ และ 3) การสร้างความรักและความสามัคคีในชุมชน นอกจากนี้ผลลัพธ์ ที่เห็นชัดเจนมากที่สุด คือ ผู้สูงอายุสามารถนำความรู้ที่ได้รับจากการเรียนรู้ไปพัฒนาต่อยอด (Learning to do) สร้างรายได้ ให้กับครอบครัวและชุมชนตลอดจนเกิดความภาคภูมิใจในตนเองและครอบครัวอย่างมีความสุข

ภัทรพรรณ ทำดี (2560 : บทคัดย่อ) ได้ทำวิจัยเรื่อง ตัวตน สังคม วัฒนธรรม: เงื่อนไขสู่การ สูงวัยอย่างมีศักยภาพของผู้สูงอายุในจังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า บริบททาง “สังคม” และ “วัฒนธรรม” เป็นปัจจัยเกื้อหนุนที่สำคัญอย่างยิ่งต่อการส่งเสริมศักยภาพทั้ง 3 มิติของผู้สูงอายุ ได้แก่

ด้านสุขภาพ ความมั่นคง และการมีส่วนร่วม เนื่องจากระบบสังคมที่มีความสัมพันธ์อันเป็นปึกแผ่น เกื้อกูล และมีรากฐานทางวัฒนธรรมที่นำไปสู่วิถีชีวิตแบบพึ่งพาตนเอง ประกอบกับ “ตัวตน” ของ ผู้สูงอายุที่เป็นผู้ใฝ่เรียนรู้และภาคภูมิใจในคุณค่าของตน ดังนั้น การส่งเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุจึง ควรดำเนินการแบบบูรณาการเชื่อมโยงทุกมิติ ควบคู่กับการสร้างเข้มแข็งของชุมชน เพื่อให้ครอบครัว และชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการส่งเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุอย่างยั่งยืน

ศศิพัฒน์ ยอดเพชร (2560 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การถอดบทเรียนตัวอย่างที่ดี ของโรงเรียนและชมรมผู้สูงอายุที่มีกิจกรรมถ่ายทอดความรู้” ผลการวิจัยพบว่า โรงเรียนผู้สูงอายุเป็ นลักษณะกิจกรรมที่สถาบัน หน่วยงานหรือชุมชน จัดทำขึ้นเพื่อพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุผ่านการถา ยทอดความรู้อย่างเป็นระบบที่ผู้สูงอายุเรียนรู้อย่างสนุกสนาน รื่นเริง นักเรียนสูงอายุที่ผานจาก โรงเรียนเกิดทักษะด้านการดูแลตนเอง ควบคุมตนเอง และการพึ่งตนเองได้ในระดับมาก นอกนั้นเป็น ทักษะในการพัฒนาความสามารถทางกาย จิต สังคม ปัญญา และเศรษฐกิจ หลักสูตรที่เหมาะสม สำหรับโรงเรียนผู้สูงอายุ ประกอบด้วย เนื้อหาความรู้ที่ ผู้สูงอายุต้องรู้ ร้อยละ 50 ควรรู้ ร้อยละ 30 และอยากรู้ ร้อยละ 20 ภายใต้วงเรียนไม่น้อยกว่า 96 ชั่วโมง นอกจากนี้ในงานวิจัยดังกล่าวได้ให้ข อเสนอแนะสำหรับการพัฒนาผู้สูงอายุให้เป็นผู้มีศักยภาพโดยมีโรงเรียนผู้สูงอายุเป็นเครื่องมือ คือ ควร กำหนดนโยบายเพิ่มเป็นภารกิจท้องถิ่นให้รับผิดชอบจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ.2546 มาตรา 11 (2) โดยให้ถือว่าเป็นองคประกอบสำคัญด้านการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุในชุมชน นอกจากนี้ การดำเนินงานโรงเรียนผู้สูงอายุควรบูรณาการระหว่างกระทรวงที่เกี่ยวข้อง ไม่วาหน่วยงานใดในชุมชนเป็นผู้จัดตั้งและบริหารจัดการ และควรพัฒนาผู้ถ่ายทอดเกี่ยวกับเทคนิคและวิธีการถา ยทอดความรู้สำหรับผู้สูงอายุอย่างเหมาะสม

สถาบันพัฒนาการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยภาคใต้ (2560 : บทคัดย่อ) ได้ ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษารูปแบบการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุผู้สูงวัยในเขต ภาคใต้ตอนบน ผลการวิจัยพบว่าผู้สูงอายุในเขตภาคใต้ส่วนใหญ่ต้องการศึกษาตลอดชีวิตในด้าน สวัสดิการและการอยู่ร่วมกันในสังคมมากที่สุดส่วนด้านการดูแลสุขภาพและด้านอาชีพมีความต้องการ รองลงมาตามลำดับ รูปแบบการจัดการศึกษาตลอดชีวิตของกลุ่มคนดังกล่าวเน้นการจัดการศึกษาตาม ความต้องการด้านการดูแลสุขภาพ อาชีพ สวัสดิการและการอยู่ร่วมกันในสังคม ซึ่งในแต่ละด้านจะ ประกอบด้วย เนื้อหา วิธีการเรียนรู้ และสื่อ ผลจากการวิจัยดังกล่าวได้จัดทำคู่มือการจัดการศึกษา ตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุผู้สูงวัยในเขตภาคใต้ตอนบนใน 3 มิติ คือ มิติด้านสุขภาพ มิติด้าน อาชีพ และมิติด้านสวัสดิการและการอยู่ร่วมกันในสังคม

ฐาณญา สมภู และคณะ (2561 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนาแบบการสร้าง เสริมภาวะพลัดพลังของชมรมผู้สูงอายุไทย ผลการวิจัย พบว่า 1) ผลการศึกษาระดับภาวะพลัดพลัง ในสภาพปัจจุบันในการศึกษา พ.ศ. 2558 ผู้สูงอายุในชมรมผู้สูงอายุไทยส่วนใหญ่ มีระดับพลัดพลัง

ปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.54 และในด้านสุขภาพอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 3.81 2) ผลการศึกษาวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) จากการศึกษาพหุเทศกรณีชมรมผู้สูงอายุต้นแบบ มีขั้นตอนการจัดกิจกรรมการส่งเสริมภาวะพลัดหลังประกอบด้วย การตระหนักและวางแผน การเรียนรู้พึ่งพาตนเองและการลงมือทำซ้ำโดยกิจกรรมสำคัญได้แก่ กิจกรรมออกกำลังกายประยุกต์ ท่าทางการรำท้อถิ่น กิจกรรมฝึกจิตใจด้วยสมาธิ กิจกรรมกีฬาสามัคคี กิจกรรมร่วมใจพหุวัย กิจกรรมความรู้พืชสมุนไพรยาท้อถิ่น กิจกรรมความรู้สิทธิศักดิ์ศรีผู้สูงวัย และเงื่อนไขภายนอกที่สนับสนุน ภาวะพลัดหลังได้แก่ ภาวะเครียด การจัดการและออกแบบสภาพแวดล้อม บทบาทแกนนำ และ แหล่งการเรียนรู้ท้อถิ่น 3) ผลการพัฒนารูปแบบการสร้างเสริมภาวะพลัดหลังของชมรมผู้สูงอายุไทย ในส่วนแรก รูปแบบที่พัฒนาขึ้นเรียกว่า PLS Model ประกอบด้วย 1. หลักการและเหตุผล 2. วัตถุประสงค์ 3. การดำเนินกิจกรรมและกิจกรรมสำคัญ 4. เงื่อนไขการจัดรูปแบบ 5. การติดตามและการประเมินผล ในส่วนที่สอง โดยผลการทดลองจากการวัดระดับพลัดหลังก่อนและหลัง การใช้รูปแบบที่พัฒนาขึ้น พบว่า กลุ่มทดลองผู้สูงอายุจำนวน 30 ท่าน มีระดับพลัดหลังหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุหลังการทดลอง รูปแบบที่พัฒนาขึ้นมีความเหมาะสมและการประเมินรับรองจากผู้ทรงคุณวุฒิ โดยรูปแบบมีความเหมาะสมกับจำนวนสมาชิกชมรมไม่มากเกินไป กิจกรรมชมรมมีความหลากหลายตามบริบทท้อถิ่น และการร่วมมือทำกิจกรรมเน้นลักษณะพหุวัย

วรดา รุ่งเรือง (2562 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในโรงเรียนผู้สูงอายุ สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเขตภาคกลางของประเทศ ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในโรงเรียนผู้สูงอายุสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเขตภาคกลางของประเทศไทย ในภาพรวมอยู่ในระดับส่งผลมากที่สุด สำหรับปัจจัยด้านผู้เรียนที่ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในโรงเรียนผู้สูงอายุสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเขตภาคกลางของประเทศไทยในภาพรวมอยู่ในระดับส่งผลมากที่สุด และปัจจัยด้านโรงเรียนที่ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในโรงเรียนผู้สูงอายุสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเขตภาคกลางของประเทศไทยในภาพรวมอยู่ในระดับส่งผลมากที่สุด และยังพบว่า ปัจจัยด้านผู้เรียนและปัจจัยด้านโรงเรียนส่งผลโดยตรงต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในโรงเรียนผู้สูงอายุสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเขตภาคกลางของประเทศไทยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ0.05

พรรณี สุวัตถิ (2563 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนาแบบการเรียนรู้อัตโนมัติชีวิตของสังคมผู้สูงวัยแบบล้านนาวิถีในจังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า 1. สภาพปัจจุบันในการเรียนรู้ตลอดชีวิตของสังคมผู้สูงวัยแบบล้านนาวิถีในจังหวัดเชียงใหม่พบว่า มีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ในรูปแบบของโรงเรียนผู้สูงอายุ ดำเนินการภายใต้แนวคิดการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุให้มีสุขภาพดี สังคมดี สภาพแวดล้อมดี และมีอาชีพเพื่อนำไปสู่การมีคุณภาพชีวิตที่ดี โดย

อาศัยภาคีเครือข่ายจากทุกภาคส่วนในชุมชน ได้ร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมสร้าง เพื่อให้เป็นพื้นที่การเรียนรู้ และถ่ายทอดประสบการณ์ ภูมิปัญญา และวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนาให้ดำรงสืบทอดเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน เปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมทำประโยชน์ต่อชุมชนและสังคม และพบว่าส่วนใหญ่ประสบปัญหาด้านสุขภาพร่างกายไม่แข็งแรง ฐานะทางการเงิน และค่าใช้จ่ายในครอบครัวไม่เพียงพอ สภาพแวดล้อมในชุมชนแออัด จึงมีความต้องการ ให้จัดอบรมการรักษาสุขภาพอนามัยด้วยยาสมุนไพรพื้นบ้าน และแพทย์แผนไทย การออกกำลังกายเพื่อสุขภาพ การสอนงานฝีมือเพื่อสร้างอาชีพเสริมเพิ่มรายได้ให้ครอบครัว การร่วมอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมแบบพื้นบ้านล้านนา การทำเกษตรอย่างพอเพียง การเข้าถึงสิทธิ์และสวัสดิการของผู้สูงอายุตามกฎหมาย การใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร การใช้แอปพลิเคชันในโทรศัพท์มือถือ รวมทั้งการเพิ่มเบี้ยยังชีพสำหรับผู้สูงอายุ 2. รูปแบบการเรียนรู้ตลอดชีวิตของสังคมผู้สูงวัยแบบล้านนาวิถีในจังหวัดเชียงใหม่ ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นมีองค์ประกอบ 3 ด้าน คือ 1) การดูแลรักษาสุขภาพอนามัย 2) สวัสดิการและความมั่นคงของชีวิต และ 3) การอยู่ร่วมกันในสังคมแบบล้านนาวิถี แต่ละด้าน มีรายละเอียดเกี่ยวกับเนื้อหาวิธีการเรียนรู้ และสื่อประกอบการเรียนรู้ โดยผ่านการประเมินรูปแบบจากผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งมีความคิดเห็นสอดคล้องกัน ในด้านความเหมาะสม ความเป็นไปได้ ความถูกต้อง และการนำไปใช้ประโยชน์ที่เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิต ให้กับสังคมผู้สูงวัยแบบล้านนาวิถีในจังหวัดเชียงใหม่ 3. ทิศทางการพัฒนานโยบายการจัดตั้งสถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุของมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ที่จะตอบสนองยุทธศาสตร์ของมหาวิทยาลัยในระยะ 5 ปี (พ.ศ.2564-2568) ประกอบด้วย 1) ควรกำหนดให้เป็น “วาระแห่งมหาวิทยาลัย” 2) ควรมีการแต่งตั้งคณะกรรมการในการศึกษาความเป็นไปได้เพื่อพัฒนานโยบายสู่การปฏิบัติโดยเสนอโครงการจัดตั้งต่อสภามหาวิทยาลัย 3) ควรเปิดโอกาสให้มีการรับฟังความเห็นจากผู้มีส่วนได้เสียจากทุกภาคส่วน 4) ควรเน้นนโยบายการเชื่อมโยงสู่การบริการวิชาการและการวิจัยให้เป็นรูปธรรม และ 5) ควรใช้พื้นที่ศูนย์แมริมเป็นที่ตั้งของสถาบันเพื่อสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับศูนย์การเรียนรู้ ชมรมผู้สูงอายุทุกระดับในหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตลอดจนหน่วยงานของรัฐและเอกชนที่รับผิดชอบในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในจังหวัดเชียงใหม่

2. งานวิจัยต่างประเทศ

David and Marshall (2007: Abstract) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ความต้องการในการรับบริการการศึกษาของระบบโรงเรียนของคนงานสูงอายุในประเทศออสเตรเลีย: พหุกรณีศึกษา โดยศึกษาความต้องการในการรับบริการการศึกษาของระบบโรงเรียนของคนงานสูงอายุ ที่ใช้บริการของศูนย์บริการผู้สูงอายุหลายรัฐ เครื่องที่ใช้คือ แบบสอบถาม การสัมภาษณ์ และกรณีศึกษาผลการวิจัยพบว่า ผู้สูงอายุต้องการรับบริการการศึกษาของระบบโรงเรียนในเนื้อหาด้านเศรษฐกิจและการเตรียม

ตัวในการเกษียณอายุมากที่สุดเพื่อนพไปพัฒนาคุณภาพชีวิต รองลงมาคือ ทักษะในการทำงาน เพื่อสามารถร่วมงานกับคนงานวัยอื่นๆได้อย่างมีประสิทธิภาพ

Rosenthal (2008: Abstract) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนในการเรียนคอมพิวเตอร์และการรับรู้ข้อมูลข่าวสารสำหรับผู้สูงอายุสตรี โดยศึกษาในด้านแรงกระตุ้น อุปสรรค และความสำเร็จในการเรียนคอมพิวเตอร์ของผู้สูงอายุ ผลการวิจัยพบว่า ผู้สูงอายุสตรีตระหนักในความสำเร็จของการเรียนคอมพิวเตอร์ในระดับมาก เหตุผลในการเรียนเนื่องจากสามารถนำไปใช้ในการสื่อสารของผู้สูงอายุสตรีได้ บุคคลที่ผู้สูงอายุสตรีต้องการสื่อสารด้วย ได้แก่ ครอบครัว เพื่อน ประเด็นที่ผู้สูงอายุต้องการรับรู้ข้อมูลข่าวสารมากที่สุด คือเรื่องการรักษาสุขภาพ

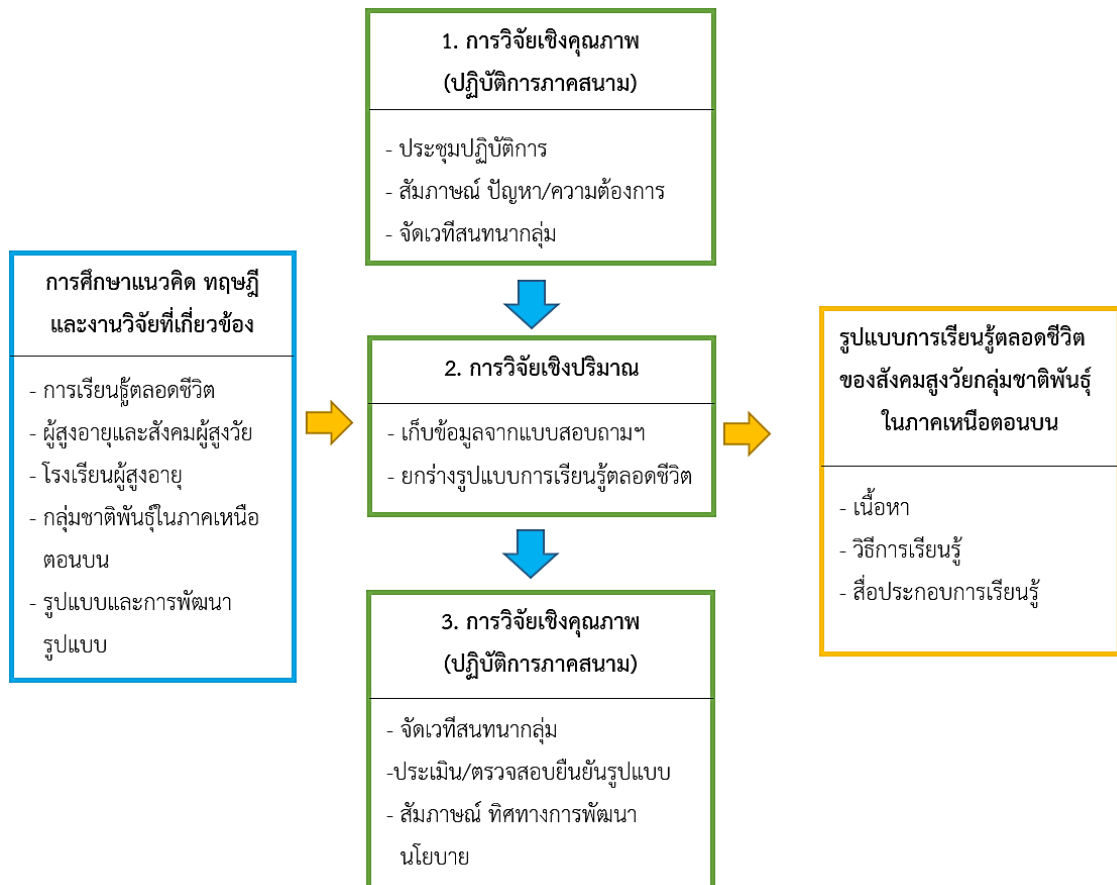
Mott (2008: Abstract) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาต่อเนื่องเพื่อพัฒนาชุมชนสำหรับผู้สูงอายุ โดยศึกษาสภาพ ปัญหาและความต้องการในการจัดการศึกษาชุมชนของผู้สูงอายุ ซึ่งเกี่ยวข้องกับการศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาต่อเนื่อง ผลการวิจัยพบว่า ผู้สูงอายุที่มีระดับอายุ และบริบทชุมชนแตกต่างกัน มีความต้องการในประเด็นเนื้อหาหลักสูตรในการศึกษาชุมชนที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ

Hodkinson, et al. (2008: Abstract) ได้ทำการวิจัยเรื่อง กระบวนการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อการเตรียมตัวเกษียณของผู้สูงอายุในประเทศอังกฤษ ผลการวิจัยพบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างการเกษียณและการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน มีความสัมพันธ์กันในเชิงบวกกับขั้นตอนชีวิต โดยการวิจัยกรณีศึกษาพบว่า ผู้สูงอายุมีระดับความต้องการในการรับบริการการศึกษานอกระบบโรงเรียนมากขึ้นหลังการเกษียณอายุ

Russell and Helen (2008: Abstract) ได้ทำการวิจัยเรื่อง บทบาทของการศึกษาในวาระสุดท้ายของชีวิตของผู้สูงอายุ โดยศึกษาบทบาทการเรียนรู้จากประสบการณ์ในทุกช่วงชีวิตที่ผ่านมาของผู้สูงอายุที่มีผลต่อการเรียนรู้ในวาระสุดท้ายของชีวิต ผลการวิจัยพบว่า ประสบการณ์ของผู้สูงอายุมีผลกระทบโดยตรงกับการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ เนื่องจากผู้สูงอายุไม่ต้องการเรียนเพื่อใช้ในชีวิตอนาคตอีกต่อไป ในด้านเวลาพบว่า มีผลกระทบโดยตรงกับการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ เนื่องจากผู้สูงอายุแต่ละระดับอายุ มีรูปแบบการเรียนรู้ที่ต่างกัน และผู้สูงอายุไม่อุทิศเวลาไปกับการเรียนมากเท่าวัยอื่นๆ ดังนั้นความสำคัญของ เวลา ประสบการณ์ และการเรียนรู้จึงมีความสัมพันธ์โดยตรงกับการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ

กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ตลอดชีวิตของสังคมผู้สูงวัยกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคเหนือตอนบน ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยนำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ เพื่อจัดทำเป็นกรอบแนวคิดของโครงการวิจัย ดังนี้

ภาพที่ 2.3 กรอบแนวคิดการวิจัย